

ВІСНИК THE HERALD

- VISNYK

Свобода народам!

Свобода людині!

Спільно - політичний місячник

З М І С Т

І. В-к — Черговий закрут на „крутому піднесенні”	1
М. Чировський — ЗДА і проблема міжнародної госпо- дарської співпраці	7
Б. Романенчук — На сході без змін	10
А. Орликовський — Польща, як її бачать поляки	15
В. С-ко — Шевченкові пам'ятники в Україні	18
Т. Шевченко — Не так ті вороги	19
Поль Половецький — Торжество вампірів	23
А. Юренко — В 50-ту річницю смерті українського драматурга	27
Вадим Лесич — На запіллях бунту	29
В. Т. — На світовій музичній естраді	31
Е. М. — Антологія української поезії	32
р-к — Плечима до плечей	
Т. Качалуба — Що говорять числа	

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

ВІСНИК

І. В-к

ЧЕРГОВИЙ ЗАКРУТ НА „КРУТОМУ ПІДНЕСЕННІ”

Нові реформи заповіли в сільському господарстві імперії. Котрі то вже? Коли читаєш про них і вдумуєшся в ту політику Кремля, то не хочеться вірити, що так безоглядно жорстоко, марнотратно можна довгі роки господарити. Чверть століття тому, після завоювання національних держав, що постали після розвалу Росії, Кремль, щоб закріпити цілість імперії, приступив до оботарення національного селянства через суцільну колективізацію. Вимордувавши в голодовій облозі мільйони українців і кубанців, Сталін проголосив гасло зібрати 7-8 мільярдів пудів зерна, пізніше прийшло укрупнення колгоспів і перетворення сіл на агроміста, а останніми роками „круте піднесення сільського господарства” з лозунгом наздогнати і перегнати Америку у виробництві м’яса, молока та ін. продуктів сільського господарства. Колгоспники, як писав Павло Тичина в „Літературній газеті” з 20 вересня 57 р., так зраділи новому закличові, що зараз і пісні склали:

Нам Америку догнати
Випав, друзі, добрий час —
Молока і масла й сала
Знаєм буде більше в нас.
Полтавчанам це під силу,
Бо мета у нас така:
Буде вдосталь в нас свинини,
Будуть ріки молока.

Отже, з піснями, укладеними в столиці, змушувано доганяти. А наслідки? Про них можна довідатись між рядками та і в рядках, з січневого „Звернення ЦК КПСС і Ради міністрів СРСР до колгоспників, совхозів...” і проч. з 21 січня ц. р. Заговорив про те і найголовніший механік „крутого підйому” — кукурузяний бос Хрущов — на нараді передовиків сільського господарства Білорусі 26 січня ц. р. В „Зверненні” констатується стан і вказується, що треба робити в 1958 р., наздоганяючи Аме-

рику. А програму його конкретизував Хрущов перед білорусами та й на інших нарадах передовиків сільського господарства. В цих двох документах відзеркалено наслідки отої гонитви за Америкою і поставлено вимоги, щоб її таки наздогнати.

Похваливши і нагородивши передовиків сільського господарства за минуле, перший секретар закинув білорусам, що вони недооцінюють птахівництва, бо в підсумках виявилось, що на колгоспи, які володіють 5-10, а то й 20 тис. гектарів „припадає пересічно 230 голів птиці”. Число знамените і показове. Колись середній господар на 10-15 гектарах більше птиці розводив. Правда, рахувалося її на штуки, а не на голови. Повчивши білорусів як розводити птицю, Хрущов вимагав збільшення продукції кролівництва, з кролів, мовляв, і м’ясо смачне і хутро непогане. Про кроликів уже не раз говорили на імперських закрутах в сільському господарстві. Бувало це тоді, коли приходили непереливки, а біля крамниць з ночі ставали в чергу, щоб щось здобути з харчів. На черговому нинішньому закруті головний бос імперії, вихваляючи здобутки за попередній рік, підкреслив, що він „великий прихильник розведення кролів” і в „Зверненні ЦК...”, поруч з вимогою подвоїти і потроїти число птиці, збільшити продуктивність скоту, „бо попит населення на м’ясові продукти не задовольняється”, від колгоспників вимагається обов’язково теж розводити кролів. Наголошення кролівництва в імперському масштабі — річ симптоматична.

**

„Звернення” — документ, який стверджує стан і намічає плян піднесення сільського господарства, що його намагається за всяку ціну здійснити володарі Кремля. В ньому багато чисел про успіхи сільського господарства за ми-

нулий рік, хоч самих успіхів тими числами не показано, їх подано лише в порівнянні: в одному випадку — до 1953 р., в другому — до 1955 р. Як не приховує „Звернення” дійсного стану, з перших рядків його вичувається колосальне напруження, близьке до катастрофи, з продукцією сільського господарства. „Для сільського господарства нашої країни 1957 р. був важким роком. На значній території, особливо в районах Поволжжя, Південного Уралу і Казахстану, склалися важкі умови через тривалу посуху. В районах Нижнього й Середнього Поволжжя посуха була більша, як у пам'ятному 1921 р.”. Ствердження промовисте. Згадка про 1921 р. у „Зверненні до колгоспників” говорить багато.

Хоч аналогія на такій віддалі річ умовна, а то й ризикозна, проте, згадка про 1921 р. та ще з наголошенням, що посуха була більшою, мимоволі пригадує 1921 р. на Україні. В „Зверненні”, правда, говориться, що на Україні цього року був добрий урожай, хоч московський губернатор для України Кіріченко, на ювілейній сесії Верховної Ради УРСР, заявив про урожай на Україні таке: „В 1957 р., не зважаючи на несприятливі кліматичні умови, які дуже позначились на урожай, все ж таки багато колгоспів та радгоспів виростили високий урожай. Державі здано на 142 мільйонів пудів зерна більше, ніж у 1956 р.” Таке ствердив вірнопопданий Москві Кіріченко на сесії, де був і Хрущов, а в „Зверненні ЦК”, через місяць, „підправили” погоду на Україні і написали про високий урожай, хоч ще в липні проривалися вістки про недорід на зерновому півдні України. Мова „Звернення” езопівська, але промовиста, коли її уважно студіюєш.

В 1921 р. Москва, окупувавши Україну, організувала перший голод, як засіб приборка-

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published by the Organization for Defense of Four
Freedoms of Ukraine Inc.

Monthly except July and August when bi-monthly.
„Second class mail Privileges Authorized at
New York, N. Y.”

I. Wowczuk Editor in Chief

Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

ти українське селянство. То була перша облога голодом України в московській війні проти національної субстанції українського селянства. Продовольчі загони з півночі, а з ними ціла армія „мішочників” випомповували хліб з України, „роздуваючи” пляново клясову боротьбу серед українського селянства. Московська облога України не набула тоді таких розмірів, як то сталося в 1933 р., тільки тому, що село ще не було оботарене і московський плян удався тільки частково. Цього року, хоч ЦК з Советом міністрів і підправили в січні кліматичні умови на Україні, випомпувавши з неї на 142 мільйонів пудів хліба більше, як минулого року, виглядає, що недорід на Поволжі й Казахстані вдарить дуже дошкульно українське село.

**

У „Зверненні” більше говориться про масло, молоко і лише побіжно про зерно. Довідуємось, що „хліба заготовлено приблизно (в тексті — примірно) стільки, скільки в 1955 р. В порівнянні до 1953 р. заготовлено більше на 18%, а пшениці — на 41%”. 1953 р. взято для порівняння не випадково. Це — рік, коли Хрущов почав хазяїнувати, тому ЦК й підкреслює для населення міст, що пшениці в 1957 р. заготовлено більше, як було тоді.

Чотири роки тому ЦК кинув лозунг про „круте піднесення” сільського господарства, плянуючи витягти його з прірви, щоб в 1960 році зібрати 10 мільярдів пудів хліба і цієї кількості мало б вистарчити і для населення, і для худоби, бо до 1953 р., як заявляв Хрущов, в хлібному баянці не передбачали потреб худоби. І, здійснюючи те „піднесення”, взялися розорювати цілину Казахстану, а вона виявилася зрадливою. За чотири роки лише в 1956 р. цілина вродила, правда, більша половина врожаю згнила в буртах на глибинних токах. Минулого року вона міцно вдарила по потилиці імперських можновладців, і вони, приховуючи дійсний стан з урожаєм, заспокоюють місто, що заготівлі випали добре. До січня місяця ні словом не згадували про дійсний стан з урожаєм, а як з колгоспів і совхозів випомпували хліб, тоді ствердили, що пшениці заготовлено багато. У „Зверненні” є одна фраза, яка виглядає зловісною: „Колгоспи і совхози повністю забезпечили себе насінням...”

А як забезпечені 100 мільйонів сільського населення, а, зокрема, українське, „Звернення” мовчить, домагаючись тільки подвоїти і потроїти продукцію тваринництва, щоб наздоганяти Америку. Відомим є, що за советською практикою селянство одержує після врожаю те, що лишиться після всіх поставок і заготовок. Україну, де були несприятливі кліматичні умови, вже змушено віддати на 142 міл. пудів більше, як торік, хоч урожай був значно менший, ніж минулого року.

В ЦК думали, що плеканням кукурудзи та зерном з цілинних земель доженуть Америку. А вийшло, що „Багато передових керівників колгоспів, МТС, совхозів і навіть окремих областей і республік продовжують недбало ставитись до цієї цінної кормової культури і тим самим стримують зріст продуктів тваринництва”. Коли „Звернення” ЦК говорить про недбалство областей і республік, то це більше промовляє, ніж порівняльні езопівські цифри успіхів.

Ось один приклад із „Звернення”:

„В совхозах і колгоспах Орловської області в 1957 р. кукурудзи посіяли 236 тис. гектарів. Обробку посівів переведено менше, як на половині площі. Через це частина посівів згнула. На силос зібрано тільки з 46 тис. га”.

А 190 тис. тільки в одній області бур'янами заросло — ні зерна, ні силосу. Не тільки ріками молоко не тектиме при такому хазяїнуванні, а й дійки повсихають, бо за обрахунком виходить, що збір врожаю цього року на 19 процентів менший, як минулого року, а кукурузи на 47%.

Цілинні землі, урожаєм з яких задумували і плянували розв'язати зернову проблему (10 мільярдів пудів) не тільки підвели цього року, а і в майбутньому не видно жадних перспектив. Та й чому мають родити, коли в гонитві за хлібом забули про сівозмін, четвертий рік сіючи пшеницю по пшениці. Вже восени минулого року в „Ізвестіях” і „Правді” були сигнали про небезпеку на цілині. Керманічі совгоспів вказували на те, що вітри вивівають верхній плідючий шар ґрунту, а що буде через 10 років? Передбачення фахівців, що розорані біля 30 мільйонів гектарів цілини завдяки ерозії (вивітрюванні) перетворяться в пустелю, вже нині збуваються. Мабуть збагнув це і ЦК, бо у „Зверненні” пише так:

„Досі поширення посівних площ у нас велося переважно за рахунок цілинних земель і пустирів в Казахстані, Сибіру, на Уралі, в Поволжжі. Це було вірно. Тепер прийшов час поставити завдання максимально використати всі землі в кожному колгоспі і совгоспі країни. Коли уважно вивчити можливості колгоспів і совгоспів, то можна знайти і в інших районах під ріллю сотні тисяч, а може і кілька мільйонів гектарів землі”.

Коротко кажучи, ЦК кличе з цілини повернутися до колгоспів і тут шукати нових площ до збільшення врожаю. І під цим кутом треба розглядати нову лінію, отой карколомний закрут в сільсько-господарській політиці, про яку говорив Хрущов білоруським передовикам.

Лозунг „догнати Америку у виробництві м'яса і молока та інших продуктів сільського господарства”, хоч „Звернення” і твердить, що „народився він в народних глибинах — в бригадах, колгоспах і совгоспах” нічого спільного з народом не має. Він, як і ціла програма, є політичним інструментом імперської політики большевиків. Цьогорічні висліди її кінчилися тим, що над Україною нависло мариво коли не голоду, то великих труднощів з хлібом.

**

Якщо партія і уряд імперії визнали невдачі своєї політики в сільському господарстві, то виникає питання — про який змаг чи випередження Америки може бути мова в найближчі роки, коли імперський уряд не в силі в достатній кількості забезпечити населення хлібом. Того стану ніщо не може змінити, бо він впливає з імперської природи большевизму, його характеру і це знають ті, що так хочуть „обмінюватись культурними силами”, мов би це товар, і думають про співжиття.

Навесні 1956 р., під час відвідин Великобританії, між першим секретарем ЦК і тодішнім прем'єром Англії Іденом відбулася, либонь, цікава розмова: „Я вас цілком розумію, пане Іден, — сказав Хрущов. Ви хочете, щоб ми перевели наше господарство на капіталістичні рейки. Ну, а мені хотілося б перевести господарство Англії на комуністичні рейки”... — „Ви помиляєтесь, пане Хрущов, — відповів йому Іден, — ніщо так не відповідає національним інтересам Англії, як те, щоб господарство Росії залишалось на тих шляхах, на яких вона є зараз...” В словах Ідена треба шукати

підстав сьогоднішньої політики співжиття з большевицькою сатанією.

**

Коротка аналіза „Звернення” і програмової промови головного імперського боса з Кремля дає підстави твердити, що сільське господарство, яке колективна диктатура взялася вивезти на крутий узвіз, як було, так і є над прірвою. Шукаючи виходу з того стану, диктатори кидаються від однієї крайности до другої. Чотири роки тому, після фіяско з агромістами, вирішили здобувати зерно з цілинних земель за допомогою зернових фабрик, а цього року роблять черговий закрут і думають знайти мільйони гектарів у совгоспах і колгоспах, заявляючи в „Зверненні”, що „підвищення урожайности може бути здійснене тільки на базі культури хліборобства”.

За конституцією 1936 р. в імперсько-большевицькій практиці встановлено дві форми соціалістичної власности: державна (совгоспи) і колгоспно-кооперативна (артілі-колгоспи). Збереглися, правда, залишки і приватної власности колгоспників на птицю, речі хатнього вжитку. Колгоспи не володіють засобами і знаряддям виробництва. Земля тільки закріплена за ними, ніби навіки, а знаряддя обробітку її: машини і увесь сільсько-господарський реманент, є власністю держави, її опорних пунктів, чи форпостів — машиново тракторних станцій (МТС). Колгоспи, прикріплені до МТС, винаймають машини для обробітку землі, виплачуючи за виконані роботи натуральними поставками. Таким чином, за користування землею колгоспний мир платить подвійно: поставку державі і натуральну оплату МТС за обробіток землі, теж державі. МТС обслуговуються окремим персоналом, який здійснює імперську політику в кожному колгоспі, а колгоспи, несучи відповідальність за господарство, не розпоряджаються продуктами його. Для потреб населення-колгоспників вони можуть розподілити на трудодні лише те, що лишається після державних поставок, натуральних — МТС, обов'язкових відчислень на поширення і розбудову господарства, засипки насіння і фуражу, тощо. Ці обов'язкові поставки і податки визначаються завчасно, незалежно від того який буде врожай. Такі схематичні відносини

між колгоспами і державою, а в дійсності — вони далеко складніші. Складність ця випливає з того, що держава наперед визначає плян робіт кожного колгоспа, агротехніку і цілий виробничий процес, не несучи відповідальности за наслідки, а свою долю з урожаю (70-80%) у вигляді поставок через подвійні, а то й потрійні канали, вона завжди одержить. Роля МТС не обмежується обслуговуванням колгоспів державними машинами. Вона куди ширша і складніша. Крім господарського контролю і нагляду за виконанням плянів, на них покладено політичне керівництво колгоспниками, для чого в штатах МТС, поруч чисельного адміністративно-технічного персоналу, введено окремий штаб політичних робітників. Начальника політичного відділу МТС, як і совхозів, призначає чи затверджує ЦК КПСС, а не обласні чи республіканські відділи імперської партії. Це — переважна деталь імперського керівництва сільським господарством, що потребує окремого коментаря. Коротко кажучи, МТС, обслуговуючи колгоспи машинами, є тими адміністративно-політичними підоймами, при допомозі яких Кремль здійснює централізоване керівництво в оботарених національних селах. Таких опірних пунктів по цілій імперії в 1954 р. було 9 тисяч.

На них, як керівників і організаторів колгоспного виробництва, Кремль поклав відповідальність за „піднесення сільського господарства” постановою 1954 р. За чотири роки „піднесення” господарство не зрушилось. Валова продукція зерна на душу населення, як видно з завуальованих чисел, не досягла ще рівня на душу в дореволюційній Росії. Не ліпші успіхи і в тваринництві, про яке говориться у „Зверненні”, але не подається за рахунок якого сектора збільшилось поголів'я скоту і здача надосного молока. Рік тому, совет міністрів виніс постанову „про боротьбу з розтратою державного хліба на корм худобі”, в якій говорилося, що „збільшення поголів'я скоту у населення спричинило небажані явища”. Зараз, за советськими даними, кількість корів у приватному секторі є в півтора рази більше, як у колгоспах, а кіз — в шість разів більше. А про птицю нема що й говорити.

Хоч соціалізм в імперії існує чверть віку, але селянство постачається молоком і м'ясом не з

соціалістичного сектору, а, переважно, з приватного мікроскопічного присадибного господарства. Оце то мікроскопічне господарство колгоспників, з їх корівками, свиньми, козами і птицею, і є тим ворогом, з яким імперська система, не припиняючи, веде війну і не спроможна дати ради. Три роки тому, взявшись підіймати сільське господарство на імперський узвіз, партія законом дозволила селянам розводити більше худоби, навіть заохочувала їх до цього. А тепер побачили, що і така, регламентована згори, ініціатива стає небезпечною для цілої системи. І не тому, що скот з'їдатиме державні фонди, а з глибших, політичних мотивів імперської цілоти, що тримається засадою „Батьківщина — (імперія) понад все”.

Навіть невелика економіка мікроскопічних присадибних ділянок є небезпечною для большевизму, бо вона трудно піддається плануванню і облікові. Національне селянство, володіючи присадибними ділянками, коровами і птицею, всеж зберігає якусь долю незалежності від державного соціалізму. А на тій незалежності, хай мінімальній, зростатиме політична окремішність, ненависть до імперської кошари і буде утверджуватися почуття любови до своєї батьківщини. Тому то з залишками її ніколи не припиняли війни большевики, а після 2-ої війни особливо посилили. В серпні 1953 р. видано закон про сільсько-господарський податок, яким обкладалося подвійним податком ті присадибні ділянки, коли один із членів родини не виконає встановленої норми трудоднів. В 1956 р. видано постанову про „Статут сільсько-господарської артілі і управління ділами артілі”. Назовні в тій постанові говорилося про ініціативу, а насправді нею вводилася цілковита сваволя управи колгоспу і колгоспного активу над селянством. Колгоспна бюрократія ставала повноправним володарем, навіть районна влада позбавлена права касувати їхню сваволю. Національне селянство послідовно зводиться до ролі закріплених за державою рабів. В січні цього року Хрущов, на нараді в Білорусі, запропонував дві нові реформи: передати машиново-тракторні станції колгоспам, а колгоспникам радив продати свої корови колгоспам. Дехто вбачав у цьому, зокрема, в передачі технічного обладнання МТС колгоспам, поступку їм, послаб-

лення державної опіки, словом децентралізацію. Обидва міроприємства не є в засаді новими. Вістря їх послідовно скероване на ще більше обезправнення селянства і економічне узалежнення його від державного „пайка”.

Уряд не має в помислах ліквідувати МТС, він тільки дає змогу тим колгоспам, які мають відповідні економічні і технічні передумови, купити у МТС сільсько-господарські машини у власність. Не треба забувати, що таких міцних колгоспів, на яких ілюструється досягнення на Україні і в цілій імперській системі, є небагато, а більшість колгоспів неспроможна придбати реманенту МТС. Та коли б таке й сталося, то машиново-тракторні станції, за цим проєктом, не втрачають своєї ролі. Продавши знаряддя, вони будуть виконувати функцію ремонтних майстерень і цим самим їхня контрольна роля не послабиться. В суті речі, проєкт Хрущова є черговим кроком до перетворення колгоспів у державні господарства, як вищу форму сталінського соціалізму, через злиття колгоспів з МТС. Вперше це питання було порушено на сторінках журналу „Октябрь” і „Новий Мір” за 1957 г. І. Винниченко, очевидно, за вказівками ЦК, надрукував статтю під заголовком „Час не жде”, в якій розповівши про неполадки у взаєминах між МТС і колгоспами, зробив такий висновок: „Не можна терпіти двох хазяїнів далі на одному полі”. На цю статтю в грудневому числі журналу „Октябрь” появилася кілька відгуків, організованих. Всі вони, як і І. Винниченко, тієї думки, що великі заможні колгоспи з міцним керівництвом мають перебрати (купити) інвентар в МТС, а слабші колгоспи переорганізувати в совхози „на базі машиново-тракторних станцій”.

А в січні, в Мінську, Хрущов висунув цю пропозицію на нараді з білоруськими „передовиками” сільського господарства, доводячи, що потреба в такій реформі назріла. Ми, мовляв, передумаємо і, коли треба буде, скличемо пленум ЦК, він схвалить і тоді зробимо так, як було з реорганізацією промисловости. Така заява, без сумніву, свідчить за те, що питання злиття колгоспів з МТС, а вірніше, перетворення колгоспів у совхози на базі МТС, є вже передрішене в ЦК, бо цього вимагають інтереси імперії, і тепер розважають над тим,

як ту операцію, — черговий закрут імперської політики, перевести в життя.

Коли большевики починали війну проти національного селянства, тоді Панфьоров у романі „Бруски” так висловився про мотиви її: „Коли б мужик зміцнів у своєму господарському гнізді, то нам довелося б говорити з ним мовою гармат, а кожне господарство довелося б зривати динамітом, разом з його будовою”. Большевицько-імперська система і сьогодні, через 25 років після оботарення селянства в імперських кошарах, боїться найменшого обростання селянства і для остаточної ліквідації тих тенденцій задумано цю реформу, що є черговим закрутом на імперському узвозі.

**

На тій же нараді в Мінську Хрущов радив білорусам піти за прикладом його земляків із села Каліновки і продати корів колгоспам. Мов би невинна порада першого секретаря, якою він хотів тільки звільнити жіноцтво від додаткової роботи, найшла свій відгук в політичній практиці на Україні через два тижні. „Правда” за 13 лютого ц. р. вмістила постанову ЦК КПУ „Про помилки, допущені в окремих колгоспах Запорізької області при купівлі корів у колгоспників”. Постановою зобов'язується покарати тих, що змушували чи силували колгоспників продавати власних корів колгоспам, „порушуючи закони советської держави”. Хоч мовиться тільки про Запорізьку область, але, без сумніву, ота експропріяція мала місце не тільки в перелічених районах. Важко повірити, щоб керівники Запоріжжя від себе, на власну руку дали вказівки примусово закуповувати корів. Тим більше, що, як говориться у постанові, „колгоспникам не видавали належного їм на трудодні корму і застосовували інші заходи, щоб змусити їх продавати корови”. Не могло того придумати і Запоріжжя, мабуть, це було заплановано в центрі ще до виступу Хрущова в кінці січня і доручено було ту операцію перевести окремим областям, не публікуючи про це. Тому, запорізький обком, якому постанова вказує на помилки при організації закупу корів і „не присікав шкідливої практики”. Без сумніву й друге, що організована з центру „купівля”

зустріла великий спротив колгоспників і колгоспниць. Як побачили таке, то вирішили покарати виконавців, а для здійснення чергового грабунку селян шукати інших способів. То стара імперська практика за большевиків. Хіба ж не писав Сталін про „запаморочення від успіхів” після того, як виконавці „перевиконали” пляни оботарення на Україні.

Хоч розміри тодішньої операції, із зловісною назвою „запаморочення від успіхів” були незрівняні з теперішньою заготовлею корів у селян України, але значення спротиву сьогоднішнього ваговитіше, бо стався він на 25 році московсько-української війни. „Правда” не коментує того спротиву проти генеральної лінії, та це й зрозуміло, бо такі підступні методи властиві теперішньому головнокомандувачеві і реформаторові сільського господарства. Для нас важливим є те, що селянство України не пішло за прикладом каліновців — земляків Хрущова, яким він два роки тому „порадив” продати корів колгоспові. Ті послухали і раз після його від'їзду, як він заявив білорусам на з'їзді, „вирішили продати всіх корів колгоспові”, а оботарені при допомозі московських багнетів степовики України поступили інакше. Сказали: „Не дамо!” І довелося відступити, покаравши винуватих.

Продаж МТС колгоспам і купівля корів у колгоспників, то етап широкого пляну, кінцевою метою якого є перетворити сільське господарство у великі державні мастки, як вищу форму соціалістичної власності.

ВЕЛЬМИШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ І ЧИТАЧІ ЖУРНАЛУ!

Багато з Вас ще не надіслали передплати за журнал на 1958 р., а дехто (с й такі, хоч небагато) забув заплатити й за минулий рік.

В листах до редакції, на конференціях Ви прихильно і позитивно оцінювали зміст журналу. Отже, коли хочете, щоб він, згуртувавши національно-творчі сили, обороняв, утверджував і розбудовував самостійницькі позиції нашої політичної думки, то поспішіть в березні внести передплату на 1958 р. Це ж не важко!

Віriamo, що Ви це зробите і, внісши передплату за себе, приєднасте нових передплатників журналу.

Редакція і Адміністрація „Вісника”

М. Чировський

ЗДА І ПРОБЛЕМА МІЖНАРОДНЬОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ СПІВПРАЦІ

(Закінчення)

Величезний економічний потенціал американського господарства з однієї сторони, та міжнародня політична напруга, з другої, що розвинулася після Другої Світової Війни, спричинили наростання нових завдань перед економікою ЗДА. Америка стає щораз більше і більше залежна від зовнішніх ринків з господарських та політичних міркувань. Перш за все, дуже скорий, по суті — головокружний, технічний поступ Америки зумовив надвишку виробництва, понад купівельну спроможність навіть відносно заможного американського споживача. Американському продуцентові доводиться шукати нових ринків збуту. І не тільки в ЗДА маємо накопичення індустріального добра, але і американська сільсько-господарська продукція ненормально переростає консумпційні можливості країни, а зокрема споживання харчів. Двома засобами рішило американське правління об'легчити це некорисне положення, а саме: через збільшення імпорту та посилення загального міжнароднього обміну. Тут політика редукції мит послідовно переводиться, хоч часто і протів волі домашнього продуцента. Другим засобом є мiрова закросна політика кредиту для чужих країн, щоб збільшити їхню купівельну спроможність, чи то безпосередньо в найближчому майбутньому засобом коротко-термінового кредиту, чи на майбутнє, засобом довго-термінових позик. Коротко кажучи, американські позики годі розглядати мов якісь методи добродійності. Навіть фінансові підмоги для заприязнених країн не є звичайною гуманністю, але скалькульованим пляном. Одержуючи підмогу чи просто кредит, дана країна може купити різні речі, тим самим добавлятиме таки зараз до затруднення в ЗДА. Є ще і другий мотив. Шляхом фінансової підтримки, економічно бідні і відсталі країни можуть поступово прогресувати. А доказано, що багаті країни мають вищі вимоги, вищий життєвий стандарт, і більше імпортують. Цей момент дуже часто підкреслюється відповідальними американськими колами. Біднякові годі продати, тому краще

його збагатити, а згодом йому продавати і так досягнути бажану мету власного господарського розвитку та поступу.

Передвоєнний досвід довів одначе, що тут можливості приватної ініціативи доволі обмежені, тому що зокрема міжнародні інвестиції не завжди є гарантовані. Щоб поставити міжнародню економічну співпрацю на відповідальному рівні, сорок чотири держави уклали в 1944 р. цілий ряд договорів в Бретен-Вуд, за якими міжнародню господарську роботу поставлено на дуже широкій базі. Створено, передовсім, дві міжнародні господарсько-фінансові інституції: Міжнародній Монетарний Фонд і Міжнародній Банк для Господарської Відбудови і Розвитку. Перша інституція мала б приймати всі можливі заходи для об'легчення міжнародньої торгівлі і обміну, для стабілізації девізних операцій, і виключення будьяких односторонніх засобів поодиноких держав, що могли б пошкодити поступовому розвиткові міжнародньої господарської співпраці. Країни, що опинились би в невідрадних фінансових і важких умовах на міжнародньому ринку, можуть позичити із Монетарного Фонду для налагодження свого фінансово-комерційного положення, до якоїсь, докладно визначеної висоти. ЗДА були головним промотором і є головним учасником у Фонді. Більше як одна третина капіталу Міжнароднього Монетарного Фонду, належить Америці. Сьогодні майже всі більші країни належать до Фонду, розуміється, крім СРСР, яким оздоровлення міжнародніх господарських відносин не є ніяк на руку. А ЗДА своєю співпрацею знаменито підпомагають світові. Міжнародній Банк сьогодні має за свою мету допомогати економічно слабим країнам, прогресувати в напрямі індустріалізації і механізації їхньої агрікультури. І тут ЗДА було промотором, а сьогодні є найбільшим інвестором в рямцях банку. Обидві інституції, і Міжнародній Фонд, і Міжнародній Банк є вислідом досвіду досягненого між двома світовими війнами, а під сьогоднішню пору великим кроком вперед для поліпшення світового економічно-

го положення. Що ЗДА так дуже заінтересовані в обох випадках, це можна легко пояснити господарськими мотивами. І не слушно було б шукати тут тільки любови до ближнього.

Побіч отих фінансово-економічних аргументів є ще і суто комерційний аргумент, що виключно зосереджується в американській економіці. А саме потенціал економіки є такий великий, що навіть невелике збільшення американських імпортів може неспівмірно збільшити можливості даного, закордонного продуцента. Сьогодні ЗДА продукують біля 50 відсотків світового виробництва, споживають біля 50 відсотків світових консумпційних дїбр, і платять біля 50 відсотків всіх податків в світі. Національний дохід американської економіки досягає 320 білїйонів доларів, майже половину національного доходу всіх інших країн нашої землі. І так, коли американський імпорт виносить біля 16 білїйонів доларів, то він куди більший за цілий народний дохід таких держав як Бельгія, Швайцарія, Аргентина, Австрія. Якщо ЗДА збільшать тільки трохи свій імпорт цих держав, тоді це є знаменитий поштовх для тих дрібних національних господарств рости і розвиватися. А з їхнім ростом збільшуються і можливості американського експорту. Не диво теж, що ЗДА прямують до збільшення економічного потенціалу світового обміну.

Ще іншим мотивом для збільшення господарської співпраці у міжнародній площині є і наростаюча в Америці потреба різної сировини. Це рівнож є в зв'язку із технічним поступом цієї країни. Нові винаходи, збільшуючи продукційні можливості, вимагають завжди нових сировинців, що їх часом годі найти в ЗДА, а треба їх купувати закордоном. Колись цілком непридатні з господарського боку матеріали, сьогодні стали найбільше основною сировиною для воєнної і мирової продукції, як наприклад, ураній і т. п. Що б одержати таку сировину, Америка старається редукувати свій протекціонізм до мінімуму, а з другого боку збільшити експорт до цих країн, багатих на сировину, ЗДА забезпечують собі ринок збуту. Чи так, чи інакше, давній традиційний американський протекціонізм тратить у великій мірі будь-яку рацію свого існування. При чому і політичні моменти не останню, а часто і основну відіграють роллю.

Ідеться тут про комуністичну загрозу для світа і Америки. Самюлзен, один із кращих сьгоднішніх американських економістів каже так: „Повні жолудки не мусять спасти демократію, але коли вони порожні, то це може припечатати її провал”. Не дається заперечити, що нужда є найкращим союзником всілякої форми колективізму. І так, щоб як мога захопонити різні країни світу перед комуністичною агресією, ЗДА намагаються матеріально і мілітарно підпомагати країнам, щоб піднести їхній життєвий стандарт, або хоч не допустити там до матеріальної нужди, яка б стала автоматичним і природнім союзником для советської диверсії. Фінансова та економічна підмога (нпр. Плян Маршала), збільшення торговельного обміну через більший баянс ввозу і вивозу між Америкою і тими країнами, та загальна економічна стабілізація і прогрес засобами Міжнароднього Монетарного Фонду і Міжнароднього Банку, є зумовлені не тільки мотивами кращого господарського розвитку, але і основно політичними категоріями думання. Будь-яка форма американського ізоляціонізму, хоч би економічного, була б безумовно зеленим світлом для російського імперіялізму. Це не значить, що ЗДА розв'язали ті проблеми як слід, але без цієї ліберальнішої міжнародньої економічної політики Америки проблема безпеки вільного світу стояла б куди фатальніше.

З тридцятих років нашого сторіччя лібералізація господарської політики ЗДА на міжнародніх ринках є в постійному прогресі, приносячи користі і Америці і другим країнам. Теоретично беручи, знаменито розвинена американська національна економіка, до речі — у висліді інтенсивного протекціонізму, може з величезною користю для себе приміювати ліберальний господарський принцип порівняльних коштів. Бо конкуренційна сила ЗДА, в господарському аспекті, така велика, що їм нічого серйозного боятися від конкуренції других країн, про що вже згадувалось. Але це не значить, що ЗДА цілковито закинули будь-яку форму протекціонізму. Для збереження життєвих інтересів країни ще практикуються навіть доволі гострі методи митних охорон внутрішнього продуцента. Найбільше актуальними теоретичними аргументами сьгоднішнього

протекціонізму є кличі охорони домашнього ринку, охорони домашнього ринку праці, збереження нових і ще нерозвинених доволі економічних ділянок, та клич „наукових”, або вирівняльних тарифів.

Перший аргумент про охорону домашнього ринку є тільки до де-якої міри слухний, коли ідеться про безоглядні засоби міжнародної конкуренції у формі демпінгів і монополій, цей клич повністю слухний. Америка не може здатися на ласку міжнародних монопольних організацій, ані не є зобов'язана приймати чужих демпінгованих продуктів, продаваних за ціни нижче коштів виробництва, і тільки з метою знищення американської продукції і захоплення американського ринку. Такий випадок траплявся з совєтськими хутрами, японськими роверами, та німецькою сталлю. Проте, ця засада не має жадного логічного обґрунтування. Вона була б запереченням міжнародної господарської співпраці, і у своїх скрайних виявах вела б до економічного автаркізму. Однак окремі групи американських продуцентів часто-густо вживають цього клича з чисто особистих і шкурних мотивів забезпечення їхніх групових інтересів, не думаючи про те, що цей аргумент є запереченням засади вільної господарської конкуренції, що є для них, теоретично беручи, економічним вірою і „свята святих”. Американський уряд в де-чому таки пристосовує цей клич охорони домашнього ринку, як, наприклад, у випадку привозу закордонних автомобілів, годинників чи електричних виробів.

Американський організований світ праці знова ж агітує за охороною домашнього ринку праці засобом тарифів і імпортових обмежень. Мовляв, в Америці високі робітничі платні, високий ступень затруднення, і високий життєвий стандарт американського робітництва можуть бути серйозно загрожені закордонною продукцією, допущеною без обмежень на ринки З'єдинених Держав. Закордоном платні і стандарт робітництва нижчі, і тому і чужоземні вироби дешевші, і вони можуть успішно конкурувати з американським. Це б викликавало безробіття і спадок американських платень, знижуючи купівельну спроможність американського споживача і в результаті — обнижку господарської кон'юнктури. Аргумент слухний в його

коротко-терміновій проєкції, але на довшу мету він фальшивий, бо веде до господарського ізоляціонізму. А при тому його вальорність захитана фактором технологічного поступу Америки, через що американський робітник стався в багатьох випадках далеко видатніший, як його, наприклад, європейський колега, і через це дешевший європейський робітник не завжди означає нижчу ціну продукту, що його вироблено в будь-якій європейській країні.

Аргумент охорони нової і ще як слід нерозвиненої промислової галузі, відіграв дуже визначну роль в минулому американської індустріальної еволюції. Сьогодні він ледви чи має якісь логічні підстави, бо ж американська економіка як слід розвинена, і жадної із її ділянок не можливо охоронювати кличем їхньої ринкової незрілості і недосвідченості. І тут знова тільки групові інтереси можуть штовхнути уряд до політики протекціонізму. Система „наукових” або вирівняльних тарифів, ввозових мит, в минулому була ширше пристосовувана як сьогодні. А принцип тут такий: тарифи мають зрівноважити ціну імпортованого продукту до ціни американських виробів. Статистично-господарська аналіза попереджуватиме еластичне накладання мит. Коли кошти закордонних продуктів пануть, Америка підносила б тарифи, і таким чином, підносилася б і штучно ціна імпортованих дібр на американському домашньому ринку. Зріст виробничих коштів закордоном спричиняв би автоматичну редукцію тарифів.

В загальному, Америка покинула сьогодні ідею господарського ізоляціонізму і гострого протекціонізму, хоч про будь-який леза-фер ЗДА на міжнародному ринку годі і говорити. Господарські і політичні міркування просто пхнули цю країну до лібералізації її інтернаціональної політики, щоб перемогти недостачу долара, збільшити обмін, і створити сильнішу економічну базу вільних народів. Ідеї свободи в міжнародній економіці, що їх репрезентує ЗДА, далеко прогресивніші за погляди інших народів. ЗДА не має розробленої контролю девіз, і вже роками бореться за здійснення т. зв. Міжнародної Торговельної Організації, яка б в інтернаціональному аспекті кермувала, але і лібералізувала господарський товарообмін між народами. Більшість країн відкидає дум-

НА СХОДІ БЕЗ ЗМІН

на рідних землях і думає, що коли там зайшли такі „поважні перемінні“, то американським українцям „варто розглянути, чи той мандат, даний нам українським народом у 1945 році, коли ми масово покидали рідний край, ще важ- ний, і чи ми не репрезентуємо вже самі себе, еміграцію тільки, а не український народ на рідних землях“.

Насамперед щодо самого „мандату“. Мені здається, що це цілком помилова думка, ніби український народ давав нам у 1945 році, ко- ли ми масово покидали рідну землю, якийсь спеціальний „мандат“ говорити від його імені у вільному світі. Це виглядає на спрощення справи. Наш „мандат“ — говорити від імені українського народу — датується не 1945 ро- ком, бо ще перед нами була у вільному світі українська еміграція, яка мала (!) даліше має) той самий „мандат“, а вірніше обов'язок чи по- винність. Так, що „мандат“ української емігра- ції у вільному світі, має багато старшу дату. Він гатнеться щонайменше від часу наших

визвольних змагань 1917-20 рр., якщо не ся- гати даліше в глибоку нашу історію. Сорок років тому устійнені були головні принципи нашої визвольної політики і з тими принципами пев- на частина нашого народу вийшла на емігра- цію, щоб у вільному світі продовжувати виз- волю політику, бо на рідних землях це стало неможливим.

А десять років тому (автор має, мабуть, на душі створення УКАА 1947 р.) американські українці не устійнювали ніякої особливої по- літики, тільки прийняли засади тієї політики, які були устійнені сорок років тому. Отже, ко- ли ревідувати та змінювати нашу сучасну ви- зволю політику, то треба б ревідувати перш за все політику нашої визвольної боротьби 1917-1920 рр., коли покладено утільний камінь сьогоднішньої нашої політики і коли україн- ська еміграція взяла на себе обов'язок говори- ти за свій народ у вільному світі. І цей „ман- дат“ не вигас та й вигасити не може, поки не буде зреагзована головна дія визвольної по- літики, або її головна ціль — суверенна дер- жавя українського народу.

Професор Микола Чубатий друкував у жов- тневих числах „Америки“ за 1957 р. (чч. 18, 19, 22, 23, 25) п'ять довгих статей на тему по- літики американських українців у відношенню до рідного краю, в яких висловив думку, що, з уваги на поважні, як він думає, перемінні на рідних землях, тобто в СССР, американським (!) всім іншим на еміграції) українцям варто перевернути свою дотеперішню політику й при- стосовувати її до вимог чи потреб українського народу на рідних землях.

До сказаного вже на цю тему дозволю по- дати і свої думки. Погляди проф. М. Чуба- того нагадують якоюсь мірою відомого аме- риканського „сходо“, чи „советознавця“ проф. Кеннана, якого погляди на політику ЗЛА супроти СССР дуже багатами і збивають з правильного шляху американську полі- тичну думку. В поглядах проф. Чубатого є дещо спільне з поглядами проф. Кеннана, а саме, певні утловські тенденції і т. зв. „коекзистенція“ у відношенні до СССР. Та ко- ли проф. Кеннан, не зважаючи на його глибокі, мабуть, студії, дуже примітивно оцінює рідні авища советської політики, то проф. Чубатий, як український історик, який знає добре істо- рію України та історію української еміграції, а зокрема психіку „російнина“, мусів би краще й правильніше оцінювати політичну ситуацію та рідні політичні авища в Сов. Союзі. Тому з певних, досить несуттєвих, змін у москов- сько-большевницькій політиці не повинен би ро- бити таких далеконидущих і, розуміється, дуже хибних висновків. А що ці висновки справді наскрізь хибні й опіюнка певних авищ фальши- ва, в буди старатись, на скільки це буде в моїх силах, нижче показати.

На самому початку своєї першої статті проф. Чубатий висловлює сумнів у силу нашого ман- дату говорити від імені українського народу ~~визвольної боротьби~~. На цьому початку своєї першої статті проф. Чубатий висловлює сумнів у силу нашого ман- дату говорити від імені українського народу і політична напрута у великій мірі є тут на перешкоді.

Визвольна ж ідея, не зродилась в 1945 р. Вона живе в народі від часу, коли наш нарід усвідомив себе нацією і став до боротьби за свою свободу і державну суверенність. Початків цього усвідомлення можна шукати вже в княжій добі. Зросло й скристалізувалося воно в козацьких часах. Визвольна ідея оформилась за гетьмана Хмельницького. Через Мазепу, Шевченка, визвольні змагання 1917-1920 рр., націоналістично-революційний рух, УПА, та визвольна ідея живе до сьогодні. Іншими словами, наш „мандат” дала нам українська нація — ті, що були, ті, що є, і ті, що будуть, тобто ті, що боролися, ті, що боряться і ті, що будуть боротися, в майбутньому, якщо сучасні, не здобудуть волі. Не від імени тих лише, з якими ми розлучилися в 1945 році, ми маємо обов'язок говорити, бо ті, наші сучасники, творять лише частину, чи період у житті нації, а від усіх тих, які прагнули, прагнуть і будуть прагнути волі. Тому, якби навіть наші сучасники на рідних землях змінили свою визвольну політику та стали на шлях примирення й угодовства з ворогом-поневолювачем, то наш „мандат” тимбільше не міг би вигаснути, а навпаки, він ще мусів би збільшитися і зміцнитися, бо нам треба було б ще більше посилювати визвольну боротьбу й визвольну політику та намагатися завернути нарід із згубної дороги угодовства й опортунізму, навіть проти його тимчасового добра й інтересу.

Та це неможливе. Неможливе, щоб увесь наш нарід, і то так нагло, зрезигнував із визвольної боротьби і задовольнився хочби й поважним „злагідненням режиму” та іншими полегшами чи всякими черевними благами, якими, на жаль, задовольнилася велика частина нашої еміграції у вільному світі. Політика визволення, це не політика кон'юнктури і не політика в інтересі виключно тих, що живуть сьогодні, а політика живої нації від вчора через нині на завтра. Можна б навіть сказати, що це політика радше на майбутнє, ніж на сьогодні, оскільки перспектива повного визволення не сьогодні, а завтра, хоч кожна політика визволення змагає досягнути свою ціль якнайскорше, вже сьогодні, щоб і сучасники зажили на волі. Тому цієї політики, яку ми сьогодні ведемо і якої засади незмінні, не тільки не треба, але й не можна змінити, ані пристосовувати до тим-

часових потреб і умовин сьогоднішнього дня, сьогоднішнього покоління, чи якоїсь частини народу, що живе сьогодні. Можна змінити хіба політичні засоби, або тактику, певні тактичні ходи, менше успішні на більше успішні, але не політичні засади. Питання тільки, чи автор має на думці політичні засоби, коли говорить про зміну політики, чи засади.

В цій справі в статтях проф. Чубатого нема потрібної ясності. Доки автор говорить теоретично, то виходить, що він має на думці засади нашої політики — зміну революційних дій на еволюційні, та коли приходиться у дальших статтях до практичних порад, то здебільша говорить про засоби. З цього виходить, що ясного й виразного розмежування між засобами й засадами в проф. Чубатого немає. Та так, чи інакше, головна думка статей у тому, що під впливом певних змін, які зайшли на рідних землях та в політиці Кремля, український нарід перейшов із шляху явної революційної боротьби на шлях еволюції, тобто зрезигнував із одвертої боротьби й жде кон'юнктури, тобто відповідної хвилини, для якої зберігатиме людський потенціал.

Але подивімся, які це зміни зайшли на рідних землях, та як їх автор оцінює. Одною з найважливіших змін, які, мабуть, і спонукали проф. Чубатого до ревізії нашої політики, це гадане вигаснення повстанського руху на рідних землях. На якій підставі автор ставить таке певне твердження — не відомо, але з того, що кождий з нас знає тільки з чужомовної преси, виходить, що це твердження проф. Чубатого цілком безпідставне, а тому й помилкові його висновки. Правда, ми не маємо докладної реєстрації дій крайового підпілля й Повстанської Армії, але з цього далеко ще не випливає, що повстанський рух зовсім, або майже зовсім завмер. Може він лише помітно зменшився, змінив свої методи дії, або може навіть хвилинно припинився, щоб набрати сил до дальшої боротьби, але завмерти або вигаснути він не може, доки там існують революційні сили. А що ті сили там існують і діють доказом хочби мадярське повстання, з приводу якого чужинна преса подавала чимало відомостей про дії українських повстанців. Та й тепер ще подибуємо в чужинній пресі відомості про певні акції повстанського руху на рідних землях.

А втім, навіть якби цих відомостей і не було, то все одно твердження проф. Чубатого про вигаснення повстанського руху дуже передчасне і сперте тільки на власних здогадах. Не може бо весь волелюбний нарід за короткий час так ґрунтовно змінитися, щоб під впливом якихось там несуттєвих змін, чи незначних полегшень большевицького режиму припинити революційну боротьбу і перейнятися примирливо еволюційним духом. Це було б навіть певною мірою образливим для українського народу на рідних землях, якби ми його оцінювали й трактували з такої опортуністично-угодовської точки. Можна, розуміється, прийняти, що певна частина народу втопилася боротьбою й большевицьким терором, тому воліє примиритися з обставинами, хочби й як поганими і ждати „кращих” часів, але не можна цього твердити, про весь народ, бо подібне явище навряд чи в свідомій нації взагалі можливе. В кожному суспільстві чи народіві, є, очевидно, такі й такі елементи, але як довго є революційні, нарід не може нараз зневіритися й зрезигнувати з революційної боротьби. І не може повстанський рух, що ще так недавно спричинив був догівір трьох держав проти себе, так скоро вигаснути. Може він не спроможний на якийсь час виконувати великих акцій, але чимало дрібних актів, про які часто чуємо, говорять не про що інше, як про його хоч і зменшену, але постійну активність і готовість.

Що ж до інших змін, які ніби зайшли в Сов. Союзі і так ґрунтовно змінили революційне наставлення українського народу, то ми їх спробуємо розглянути.

Проф. Чубатий зараховує до тих змін злагіднення терору, поворот засланців з концтаборів, відновлення літературних видань, уступки етнічно-мовного характеру, як прилучення Криму до України, зміну темпу русифікації і т. п.

Все ж, в суті речі, це не є жадні „поважні зміни”, а щось вроді охлалів з панського столу, якби мати на думці московську ласку для українського народу, звичайні тактичні ходи і то, може, не так московської політики, як самого Хрущева в його боротьбі за владу. Московська загарбницька політика не змінилася ні на волосинку. Хрущов шукає собі підтримки, тому й заграє на національних стру-

нах тих елементів, що схильні задовольнитися прилученням Криму до України, покликанням українських генералів, реабілітацією неживих письменників тощо. Може цю саму мету мало б і злагіднення терору, якщоб воно було застосоване виключно до України, але що воно загальне, то воно свідчить тільки про шукання інших засобів до тієї самої цілі. Сталін був спеціалістом „гострих страв”, і тому держався виключно терору, а Хрущов знає, що він не Сталін і не може робити того, що Сталін, тому він шукає інших засобів — злагіднює терор і обіцює „більше масла й м'яса”. А втім, терор в Сов. Союзі не припинився; може він застосовується не так тотально, як за Сталіна, але це злагіднення зовсім не становить отих поважних перемін, про які думає проф. Чубатий.

Так само немає ніякого припинення русифікації. Може є деякі зміни русифікаційних засобів, менше успішних на більше успішні, але засада не змінилася й русифікація йде далше, чого доказом: обов'язкове навчання московської мови в українських школах, навчання української мови в українських школах за допомогою московської, московська викладава мова в усіх „українських” університетах і помосковськи друковані — в більшості — наукові праці українських університетів. А крім того постійне аж до знуди підкреслювання на кожному кроці „благородного впливу великого братнього російського народу”, його науки, літератури, мистецтва і всіх ділянок людського життя на такі ж українські. Ось в одній книжці, виданій 1957 р. пишеться, що „українська мова розвивалася під безпосереднім впливом російської мови, російської культури старшого братнього народу, який на протязі всієї історії захищав український нарід від зовнішніх ворогів”. Не входимо в те, що це суцільна брехня, бо насправді діялося, якраз навпаки, — московська мова розвивалася довгий час під впливом української, на що є безліч доказів, але важко називати припиненням русифікації те, що Москва й далі постійно нагинає українську мову до московської й насильно накидає українській мові московське словництво, правопис, синтаксу, морфологію й стиль. На це теж маємо безліч доказів, але не місце їх тут наводити. І так у кожній ділянці — літератури,

культури й науки та мистецтва. Українська наука, нпр. майже не існує. Історія України зрусифікована, історія літератури зрусифікована, українських праць української мови майже не існує. Академія Наук зрусифікована, університети у Львові, Харкові, Києві видають свої наукові праці здебільша по-московськи, а те, що виходить по-українськи, натягнене на московське копито.

Твори українських клясиків, яких тепер перевидають після багатьох років застою, трохи більше, як давніше, старанно відчищені від усього, що протимосковське і пофальшованні в прихильному до Москви дусі. Хіба це припинення русифікації?! А той факт, що з України відкликали одного або другого московського сатрапа ще не свідчить про припинення русифікації, яка в дійсності ведеться інтенсивно й далі, тільки, може, трохи відмінно, приховано, замасковано. Ці „зміни” з приходом до влади нового московського різуну на місце Хрущова так само можуть змінитися, як нібито міняються тепер, але вони можуть ще змінитися і за самого Хрущова.

Те саме можна сказати і про поворот засланців з концтаборів. Це тільки маскування, облуда й дурисвітство. Яку частину українських засланців звільнив Хрущов з концтаборів — 5 чи 10 відсотків? А скільки натомість вислав на цілині землі та в інші віддалені „насельонні пункти”.

Реабілітація письменників обмежується, здебільша, до неживих, і, здебільша, до колишніх щирих комуністів і коляборантів, які вже ніяк не будуть для Москви небезпечні. І яку „переміну” ми не взяли б, включно з прилученням Криму до України, найбільш підозрілим, хоч незвичайно милим українському серцю, потягненням Хрущова, то все й усюди можна бачити за ними маскування незмінної московської загарбницької політики, звичайну зміну тактики „незмінної русифікації” і т. п.

Такими хитрими тактичними ходами Хрущов хоче баламутити легковірних українців, щоб не створювали йому тепер окремих труднощів, коли він змагається за владу. І деякі легковажні українці повірили, що це справді полегші для них. Якже влучно й правдиво характеризує таких українців В. Підмогильний у своїй повісті „Невеличка драма” устами од-

ного із персонажів, московки Ірин, яка каже: „Українці страшенно наївні мамо! Їх досить потішити якоюсь українською фразою і вони вже тануть від задоволення”. Для цих українців Хрущов затанцює українського гопака, вбереться в вишивану сорочку, заспіває на підпитку пісню по-українськи тощо. І в той же час буде дальше вести незмінну московську політику, тільки, може, трохи іншими, хитрішими засобами. А наївні українці, зм'якнувши на віск, будуть балакати про потребу зміни української визвольної політики, про еволюцію, замість революції і т. п.

Що означає й що може дати українському народові в московсько-большевицьких умовах еволюція?

Еволюція означає примирення з умовами, бодай позірне, погодження з існуючим станом, очікування „манни з неба” чи нагоди або кон'юнктури в світовій політиці та легальні змагання за свої права.

Тільки наївні можуть вірити, що легальними засобами нація визволиться з під „московського караулу”. Що осягнув український нарід еволюційним шляхом за останніх тридцять кілька років московсько-большевицької неволі в Україні? Що нарід зберіг своє існування — це не заслуга еволюційної політики, тільки доказ безсилля Москви змести з лиця землі такий чисельний і витривалий нарід як український. Жадними насильними засобами не можна фізично знищити сорокмільйоновий нарід, якби припустити таку можливість, що той нарід не виявляв ніякого спротиву окупантові. Але справа не в самому тільки фізичному збереженні етнографічної маси, яку можна врятувати від цілковитого знищення економічним шляхом, а в збереженні духової сили нації, що стала на шлях боротьби за волю і державну незалежність. На теперішньому етапі розвитку української нації це можливе тільки революційним шляхом. Еволюційний шлях ніколи не визволить України з московської опіки, не приведе нації до державної волі. Тому теорія про саме тільки „зберігання людського потенціалу на „слухну хвилину” не виправдується. Щоб нарід був готовий на ту „слухну хвилину”, його треба до того постійно підготовляти, треба постійно держати в духовій готовості, в свідомому й активному бажанні ви-

користати не тільки „відповідний момент”, який може прийти кожної хвилини, але використати кожний момент для власного зміцнення і для ослаблення ворога. Для свідомої своїх цілей нації „відповідний момент” — це кожна нагода підтинати сили ворога, це безперестанна акція, використання всіх слабостей ворога, вишукування „Ахілевої п'яти” і повсякчасний удар при кожній нагоді і в кожному місці. Тільки так нація наближається до визволення. Добрим прикладом хай послужать араби опіковані Францією і греки на Кипрі. Одні й другі спонукують ворога до поступок не еволюційним шляхом, тільки революційною боротьбою. Мирних і легальних змагань жадний окупант не боїться і не респектує, бо слабости й м'якості взагалі ніхто не респектує, зокрема Москва, яка розуміє тільки силу й сили боїться. А єдина сила, яка може спричинити якісь „полегші” й уступства — це революційна боротьба.

Проф. Чубатий каже, що збройна боротьба на рідних землях уже не можлива, але якби вона й була можлива, то, на його думку, тепер її не треба відновлювати, щоб не дразнити Москви і не стягати на нарід нових репресій. Іншими словами, проф. Чубатий пропонує капітулювати перед ворогом і задовольнитися покищо тими полегшами, які нарід одержав і які може ще одержати, коли повірити в обіцянку Хрущова дати народові більше „м'яса й масла”. Правду сказавши, це „м'ясо й масло” для визвольної справи більше небезпечно, ніж сталінський терор, коли б припинився активний змаг і боротьба. Ми вже бачимо, яку роботу виконало серед нашої еміграції „більше м'яса й масла”. Що досягнути еволюційним шляхом впродовж останніх тридцять кілька років всі оті еволюційники - пристосованці — Скрипники, Шумські, Бажани, Рильські, Сосюри, Тичини та багато інших, які колись, може, теж думали добитись еволюційним шляхом, коляборацією з Москвою, якихось успіхів, користей для українського народу. Собі вони забезпечили життя й добробут, але нарід, як цілість, не досягнув через них нічого, а від них хіба „пісні про Москву й Сталіна”. Ті, що хотіли добиватися еволюцією якихось прав для народу, опинилися на засланні і вимерли „еволюційним шляхом”, повільно, серед нестерпних мук ду-

хових і фізичних, серед важкої праці, в холоді й голоді. І еволюційний шлях, яким нарід ішов, не приніс йому ніякого визволення, ніякої полегші, ніяких привілеїв, не то що національних прав. І не приніс би ніколи, під московським чоботом, про це шкода й мріяти. Скільки б хто не зберігав людського потенціалу, але коли він не наснажить його революційно-визвольним духом, то той потенціал так і залишиться, можна сказати, мертвим або замороженим потенціалом, для якого не один, а десять „слухних моментів” даром пропадуть. Тому Франко, правильно оцінюючи психіку людини, що має нахил застосовуватись до умовин, в яких є досить „масла й м'яса”, вказував, що „лиш боротись значить жить”. В його розумінні боротьба визначає буття, а буття свідомої себе нації, що прагне волі, визначається революційною боротьбою, мобілізацією всіх її сил, а перш за все духових.

Революція чи революційні змагання, це не сама тільки збройна боротьба. Проф. Чубатий невірно зводить поняття революції й революційних змагань до самих збройних виступів. Збройна боротьба — це в революційній діяльності тільки один із багатьох засобів, щоправда, один із остаточних і найбільш рішальних, але не єдиний. Революційна боротьба чи революційний шлях — це низка засобів (пов'язаних між собою) у змаганні за наглу зміну існуючого ладу. Часом ці змагання за наглу зміну можуть обійтись без збройного виступу. Елемент збройної боротьби часом буває зовсім виключений із змагань за наглу зміну порядку. Турецький Кемаль Ататюрк перевів був революційним шляхом зміну старого ладу серед свого народу без збройної боротьби. Але це все одно була революція — переворот в суспільному житті турків. В революційній діяльності за визволення народу бувають моменти, коли збройна боротьба в силу обставин припиняється, але не може припинитись підготовка до вирішного виступу. Кожночасна готовість до збройного виступу, певна духовна мобілізація і настанова на збройну боротьбу варті в сто разів більше ніж саме збереження людського потенціалу, але несвідомого й безвольного. А така духовна мобілізація, така настанова до боротьби, така кожнохвилинна готовість не можлива при еволюційному наставленні, в прими-

ренні з обставинами й угодовстві. Тому, хотіти визволення народу з неволі і дораджувати мирне співжиття з ворогом, коекзистенцію, це абсурд.

Проф. Чубатий робить зовсім хибні висновки з теперішньої ситуації на Україні. Він думає, що нарід, який витримав сталінський терор, резигнує тепер з дальшої боротьби, тобто збройної боротьби і стає на шлях еволюції. На його думку, період найлютішої війни між Україною й Москвою скінчився. З цього виходить, що такої небезпеки, як за Сталіна для українського народу вже немає.

Насамперед проф. Чубатий уважає сталінський період за найлютішу війну між Україною й Москвою. Це була одностороння війна, воювала Москва, а Україна боронилася, а період війни України проти Москви ще не скінчився, навіть можна сказати, він ще перед нами. Найлютіша війна ще прийде, коли прийде хвилина остаточного розрахунку з Москвою за мільйони замучених і вбитих, за всі ті звірства, знущання й репресії, які застосувала Москва до українського народу, за все те зло, якого зазнала Україна від Москви впродовж століть. В тім остаточнім розрахунку йтиме про бути чи не бути російській імперії, тому саме то буде найлютішою формою війни між Україною й Москвою. І до цієї війни українському народові треба постійно готуватись, щоб перемогти. А нашим завданням на еміграції є не демобілізація, а навпаки — мобілізація всіх наших сил і можливостей, щоб допомогти нашому народові визволитись якнайскорше. Нам треба теж активно підготувати ту хвилину і допомагати всіма силами, щоб вона прийшла якнайскорше, бо для знищення московського імперіялізму і розчленування імперії треба мобілізувати всі свої й чужі, внутрішні й зовнішні сили. А коли треба ревідувати нашу політику, то хіба в тому напрямі, щоб її зміцнювати й посилювати всякими успішними засобами.

ДО УПРАВ ВІДДІЛІВ ООЧСУ

В березні, квітні і травні ц. р. зміцніть і посилюйте фінансову базу „Вісника” і видавництва. Для цього: допилюйте, щоб всі передплатники журналу внесли в березні передплату на 1958 р., приснайте нових передплатників, ліквідуйте заборгованість за літературу і видання і зберіть на пресовий фонд „Вісника” — виконайте ухвали піврічних нарад голів Відділів!

Головна Управа ООЧСУ

А. Орликовський

ПОЛЬЩА, ЯК ЇЇ БАЧАТЬ ПОЛЯКИ

(Репортаж за польською пресою з обох боків греблі)

Відзискані землі

Після упадку Німеччини, простори Поодря, Шлезька та Помор'я були велитенським згарищем, румовищем, їх поляки називали „дикий захід”. Автохтонів — німців, які залишилися, назагал виселено та рештки їх, пару сот тисяч має в короткому часі виїхати на захід до Східної або Західної Німеччини. Урядово 90% їх зголосилося на виїзд на захід. Автохтони поляки на Опольщині, Мазурах залишилися в переважаючій більшості та очікували від нової Польщі нарешті польської свободи, волі в культурному та господарському розвитку. Новоприбулі із сходу та з розбитих міст корінної Польщі, особливо Варшави, мали найти тут нове спокійне місце осідку, нову батьківщину, нове життя. Одначе, сподівання не здійснились, а сталося таке, чого ніхто не сподівався.

Польща, тобто її уряд та адміністрація приступили до нового загосподарення цих великих просторів зовсім без пляну, без якоїсь дисципліни, можна сказати чисто польськими методами. Дикий свавільний ідхід польської господарки в 100% виповнив давно існуючу німецьку приповідку „польніше віртшафт”.

Бюрократизм, бутафорія, ароганція урядників та глупота в сполуці з тупим шовінізмом (на взірць із перед 1939 р.) довели до того, що населення в перших роках не могло спокійно переспати ночі. Крики, морди, гвалтування, ножівництво, бандитизм, езекуції поліції й т. д. були на порядку дня та відстрашували новоприбулих від осідання на цих землях.

Усе жило в пивницях, в рудерах, в темряві неосвічених вулиць, без поліційної охорони, ліків, склепів, одним словом на валізках ілося, спалося й валізка була хатою. А перемарші російського воєцтва та дизертирів різних армій ще більш пригнічували невідрадні вчинки.

Не малий вплив на життя „відзисканих земель” мала й комуністична господарська система. Через те все сталося так, що міста Поодря та Шлезька, які 1945/46 рр. мали по 20-50 тисяч населення, нині, через 10-12 років, налічують 5-10.000 населення. Села, заселені на початках відзискання новоприбулими селянами, стали знову пустими, або прямо ограбленими та закинутими в забуття, порослі нині високим хабазям та є лише жалюгідним видовищем польського володіння.

Ясно, що всьому тому винна не лише нова соціалістична система, а безпляновість, ризиканство, нездисциплінованість та безвідповідальність польського громадянства та уряду. Тут в цих саме прикметах польської суспільності лежить суть упадку Польщі на західних землях та перетворення цих просторів в територію не позискану, а втрачену. До того всього

треба додати політичне наставлення новоприбулих до автохтонів — шльонзаків чи помор'ян.

Кресові поляки втративши українську жертву, над якою можна було робити гвалти, осуди та усякі несо-вісні лайдацтва, найшли собі тепер жертву в старих польських автохтонах, починаючи від викладання чи вчення польської (колоніальної) культури, через ви-щість расово-соціальної, кінчаючи жадобою сповня-ня „влади”.

Автохтони звиклі століттями до порядку організо-ваності і, дисципліни в суспільному житті, зразу по-пали в конфлікт з новоприбулими, а в дальшому і з Варшавою, яка на їх протести мало що відповідала та не гамувала діяльності нової верхівки на західних землях.

Одна із польських шлезьких газет „Тигоднік Пов-шехні” за 7 липня 1957 р. пише про господарський стан поодрянських земель так: „доми в руїні або такі, які хиляться до руїни. Промислові заведення в біль-шості здевастровані, міста та містечка пригнічені атмо-сферою безнадійності і маразму, села здані на ласку долі. Теренова влада — не знати чи не здібна, чи не компетентна, люди такі, яких не обходить справа їх-нього кращого завтра”.

Такий вигляд польських земель, здобутих після вій-ни. Не дивно, що нині поляки (шльонзакі і помор'я-ни), які століттями зберігали польськість, були перед-мур'ям її від Німеччини, які дали 1918 року Польщі найкращих видатних людей, почали останнім часом чисельно записуватись на виїзд до Німеччини. Емігру-вання поляків з Шлезька набрало таких розмірів, що охопило навіть усю частину горішнього Шлезька, яка між 1919-1939 рр. належала до Польщі.

Виявляючи нехоть до Польщі та польських порядків, вони вже нині явно на вулицях, в урядах та дома го-ворять німецькою мовою та ждуть як Вожого змилу-вання виїзду до Рурцини, Саксонії чи Надренії. Дій-шло вже до того, що навіть в Катовицях чути дуже часто по вулицях та торгових площах німецьку мову.

Поляки, які оселилися на Поодрії від 1945 р., теж непевні свого життя в опустілих містечках та по се-лах, знеохочені частинно виїздять на схід до корін-ної Польщі до великих міст (Варшави, Кракова, Ло-дзі, Познаня), де їх чекає мешканева криза і безробіт-тя. Інші немічніші або менш зарадні хотіли б нині, як стоять, повернутися до Львова чи на Волинь до старих хат, які залишили 1944/47 рр., де були бага-тіями та господарями. Та Західня Україна добре па-м'ятає їхню колонізаторську діяльність, не прийме їх. Ті, які залишилися та вросли в нову землю, взяли як-то до стабільної праці, до упорядкування поодрян-ського життя. Нині вони хоч з уродження Кресов'яки чи Варшав'яки стали себе звати місцевими шлезьки-ми, поморськими та другими людьми, а їх діти наро-джені на західних землях Польщі мають сентимент вже льокальний, прислухуючися лише до споминів-балачок родичів про Коломию, Рівне, Львів чи Дро-гобич.

Зараз Варшава наполегливо взялася за цілковите виключення цих поодрянських земель до решти Поль-

щі, тобто усякими методами затерти усі різниці та пе-ретворити їх в інтегральну частину Польщі.

Всіх поляків, що повертаються з Росії до Польщі, уряд в основній масі скеровує на Поодря, Шлезьк, По-мор'я, аби приспішити та відреставрувати польський стан посідання з 1945/46 рр.

Німці та совсти

Польська суспільність мабуть без виїмку ненави-дить большевиків. Ненависть виявляється на кожно-му кроці, але характер її інший як до німців. Німці, з їхніми екзикуціями, мордуванням народу, вивозами, були брутальні, одначе до нині польський нарід не мо-же забути організаційної та господарювальної сили німецького народу, на колосальних просторах, що находилися під німецькою контролею в розгарі дру-гої світової війни.

До росіян ненависть виявляється зовсім іначе. Від-ношення поляків до росіян, чи большевиків є погірдли-ве з повним браком довір'я, а советські хвальби та бомбастика є лише темою ревій, жартів — „віців” та кпін. Одначе дрожать поляки перед совстами, бо зна-ють, що все ж таки це „лотуга молоха” та здають со-бі справу дуже добре з нещасного географічного поло-ження польської території. Тому то з-зовні до червоних військ та влади відношення поляків усюди толерантне, бо інакше бути не може.

Польща країна парадоксів

Нарікання на все, що діється навколо велике, вклю-чно із наражуванням себе на поліційні політичні кон-секвенції. Розв'язання язиків прямо не можливо стри-мати, бо в наріканні, цинізмі до сучасного становища Польщі та кпинах виявляється саме суть теперішньої польської свободи, яку ім дав Гомулка, як забавку.

Для унагляднення кілька конкретних фактів, про які голосно нині говориться в Польщі.

По всіх живностевих склепах чи льокалях-рестора-нах в Польщі можна дістати літрами горілку та ви-брані імпортовані вина, але тяжко дістати для дитини шклянку молока або шклянку кави з сметанкою чи білим молоком.

Загальноно говориться, що подорожування це люксус та помимо того в літню пору усі літницька та пляжі над морем переповнені людьми та дорогі по винайму лежаки чи парасолі вже з ранку коло 10 год. тяжко дістати.

Говориться, що в Польщі є поверх 1.000.000 безро-бітних, хоча урядово ніби має бути 200.000 без праці та помимо того цим безробітним стає усе часу на га-зартові цілонічні гри чи прогулянки, замість шукати скоро праці для заробітку.

Урядово Польща це країна комунізму. Та в цій же країні від жовтня минулого року не можна найти ста-туї чи портрету Сталіна. Натомість скрізь, особливо коли їхати залізницею, видно відремонтовані костели в яких усе повно бідно вдягнених людей, що в руках з свічками чи при каганцях моляться на колінах го-динами.

Польська армія

Тяжко устійнити чисельність польських збройних сил — воєцтва. Говориться, що зараз Польща має під зброєю 300.000 воєцтва та в разі потреби може дати 500.000 війська.

Як нам відомо, з приходом до влади Гомулки, в армії пороблено великі зміни. Відійшли советські дорадники, їх місце зайняли польські офіцери.

Та помимо всього польська армія — її усі роди зброї, є дальше пройнята густішою або рідшою сіткою советської військової розвідки. Це, мабуть, чи не найважніша ділянка советських стратегів в Польщі. Їм в допомогу „на всяку евентуальність” може служити протягом одної години 500.000-на советська сила, що стаціонує в різних районах Польщі та головно в промисловому центрі Шлезька.

Озброєння польської армії на 90% це із СССР, але треба не забувати, що польське озброєння, хоча є модерне, не таке як советське. СССР ніколи не дозволить, щоб його підданий мав те саме, що він сам. Тут вже приходять мотиви „стратегічної рівності” та контролю. Для певності, крім внутрішньої контролю польської армії, СССР стало тримає поважну збройну силу на польському кордоні від Карпат по Балтики та польська морська фльота теж є стратегічно замкнена советською поблизькою фльотою зі сторони Калінінграду та східних німецьких портів.

В додаток східньо-німецька армія є теж добрим вартовим польської армії, яка в моменті руху може опинитися в двоогневному фронті від Одри та Вугу. З цієї причини польська армія хоч має не аби яку воєнну вартість, все ж таки вона є так зв'язана стратегічно, що її сучасна боева вартість, як збройної сили поляків в їх визвольній акції майже ніяка. Треба сподіватися, що польська армія, в разі воєнних операцій, буде добре ізольована від можливостей зради, чи повстання, як то було в Мадярщині і в разі неслухняності советському командуванню буде знищена.

Деңо із економіки

В загальному Польща виглядає, як країна, що недавно закінчила війну. Кожному сторонньому мимохідь насувається думка, що тепер мусить початися велика будівельна акція, в якій тисячі людей стануть потрібними при відбудові країни. Тимчасом в Польщі повно безробітних по містах та селах помимо сторчання руїн хат, залізничних станцій, мостів, доріг, портів, магазинів, тощо. До нині відбудовано лише стратегічні точки країни, касарні по містах, урядові будинки, головні шляхи, найконечніші пристані по портах, летовища, а решта жеде на чергу, яка зв'язана з кредитами та з будівельними матеріялами, яких в Польщі зараз катастрофально бракує. Від 1945 р. до нині основна маса будівельних матеріялів з Польщі експортується до СССР та інших країн комуністичного бльоку для відбудови тамошніх стратегічних об'єктів. Для мирного населення залишається із цих будівельних сировин дуже мало та лихого, доречі, якості. Тому не лише села чи містечка, а й великі міста в ру-

інах. Населення змушене тиснутися в хатах, які ще с'як-так надаються до замешкання. Тому 6 осіб в 1-2 покоєвому „апартаменті” це річ нормальна.

Пересічна місячна платня працюючої людности виносить коло 700-1000 злотих, яких вистачає на прохарчування. За статистичними даними в Польщі є коло 500.000 людей, вдів та самітних, які мають місячну платню не більше 500 злотих, а то й менше.

Люди в розпуці чіпляються чого можливо аби добути гроші. З цієї причини постають своєрідні парадокси в заробленні грошей. Невіруючі поляки, не питаючися міського управління, масово стагають з старого кладовища нагробні плити чи пам'ятники та перевозять їх в друге місто, де продають їх, як добрий сиривець якомусь каменяреві-різьбареві для виготовлення нових пам'ятників.

Газета „По просту” з перед пару місяців подає такий випадок.

Щоб роздобути якимсь чином гроші хтось впав на такий помисел: докопався в глибині, пару метрів, до лінії міжнародного телефонічного каблю, порубав його на двохметрові куски та продав на ринку за пару тисяч злотих, а Польща та СССР втратила на якийсь час телефонічну сполуку з Західньою Європою.

Подібного роду помисли серед поляків є не поодиноким явищем. Загально говориться в Польщі, що хто не вкраде, то не проживе. І крадуть в більшій або меншій мірі всі від найвищого урядовця до замітайла, бо з платні вижити в Польщі важко.

Надужиття в адміністрації в 1956 р. допустилося 107.000 людей, з яких 40.000 людей зловживали державним майном, призначеним на продаж для широкого загалу. Товари, призначені для населення перепродали з державних крамниць на чорний ринок.

Надужиття чи розтрати в торгівлі на пару тисяч злотих навіть суд не розглядає, це вважається як щось нормальне... некаральне. А скільки тисяч більшого калібру зловживань не викрито до нині?

Другою плямою польського життя є протекціонізм та підкупство. Статистики в Польщі доводять, що біля 500.000 злот. іде на підкупство. Хто не підкупить адміністрації, справи чесно в Польщі не поладить, хоч яку б мав рацію. Усі ці фінансово-протекційні махінації звуться в Польщі терміном комбінації. Хто не комбінує, присуджений на животіння.

Не дивно, що одягові крамниці в Гданську щомісяця мають мільйонові дефіцити, а торговельний ринок зазнає потрясень. Всемогучий долар до нині не має приблизно устійненої ціни. Урядова вартість 1 дол. виносить 94.5 злот., а на чорній біржі до 150 злот. Долар це чорна магія польського бізнесу. За нього можна дістати найбільш люксовий товар та ним можна відкрити двері до найбільш інтимних шефів бюр аби там зробити „бізнес” — дістати дозвіл на якусь торгівлю, sklep, магазин, склад тощо.

Добрими бізнесменами сучасного польського ринку є високі урядовці та, врешті, ті таксівкарі, які беруть за туру по 1 дол., що офіційно є 90 злотих, а на чорній біржі 150 злотих. Не маєш долара, не поїдеш автом. Ці останні особливо добре заробляють на чужинцях,

В. С-ко

ШЕВЧЕНКОВІ ПАМ'ЯТНИКИ В УКРАЇНІ

У київському музеї ім. Тараса Шевченка зберігся, мабуть, дагеротип з 1861 року: група чоловіків в національному українському убранні, без шапок, стоїть, поспиравшись на лопати; побіч сидить кобзар, тримаючи перед собою кобзу, а трохи віддалік — зажурені жінки. Це — копають могилу Тарасові Шевченкові на Чернечій горі коло Канева.

які не орієнтуються в курсі доляра на чорному ринку.

Коли говоримо про долари, то при тому треба згадати й про закордонну вартісну валюту, яка тут взагалі дуже цінна. Цілий край, усі економісти кричать постійно нам треба твердої валюти, аби піднятися з господарської руїни. Тому держава Гомулки є в постійному комбінуванні закордонної доброї валюти доларів, швейцарського франка, фунтів штерлінгів, але не рублів чи других сателітних валют, яких золотий підклад дуже слабкий, а то й ніякий.

В закордонній торгівлі Польща щойно в початковій стадії роблення товарообміну на західню вартісну валюту. ССРСР далі становить біля 30% польського закордонного товаро-обміну. Сателіти ССРСР вносять других 30% в польському торговельному балянсі і лише 30-40% торгівлі Польщі припадає для заходу, а в тому не більше як 10-20% з країнами із добрими валютами.

Польща є вистарчальною лише під оглядом хлібним, натомість бракує вугілля, яке проти польських інтересів іде масово в ССРСР, бракує бавовни, вовни, шовку та других сирівців, які є основою розвитку великої польської текстильної промисловості, яка теж в поважному відсотку працює на потреби ССРСР. Текстильну сировину Польща дістає в ССРСР лише на 50-60%, решту мусить купувати на орієнті по дорогій ціні та за добрі власні товари, тому текстильні вироби тут дорогі, не можна прямо докупитися. Тому польський громадянин не вдягнений і зовнішнім виглядом нагадує советського.

При такій ситуації тяжко Польщі устатувати валюту, тим більше, коли взяти до уваги, що видобуток вугілля, найціннішого експортного товару Польщі, досі дуже малий, в порівнянні з 1940 р. Вже витворилася така ситуація, що через зростання цін польського вугілля, деякі західні держави переставились останніми часами з польського вугілля на англійське, німецьке, а то й американське.

Серед сателітних країн Польща перебуває в найгіршому хаосі. Її населення жде чогось, що має прийти. Що прийде — ніхто не знає. Усе буде залежати від закінчення війни, яка існує між поляками та советами. Одно є тут добре відоме, а саме: страх перед приходом Советів, яких в Польщі всі називають: „ворог”.

Від того дня, коли відбувався масовий народний здвиг на похороні Шевченка і коли зроблено цей дагеротип, минуло багато років. Могила на Чернечій горі поросла травою, а хрест повалився. У листі з Канева в 1875 році писали: „За рік, найбільше два, вся місцевість довкола могили, не виключаючи й самої могили, являтиме собою повний образ руїни, велику мерзость запустенія” („Зоря”, 1882).

Що ж, не було людей, охочих впорядкувати могилу, згасла в Шевченкових онуків любов до свого Поета?

Ні, це були роки, коли Москва, відчувши реальну для себе загрозу від „предтечі мазепинства”, тероризувала все, що могло бути в потенції небезпечним, нищила все, що зв'язане було з пам'яттю про Шевченка, здушувала все, що могло б „сепаратистичну небезпеку” побільшувати. Особливо старанно поборювано тоді в українському народі майже релігійний культ Шевченка, що стихійно розростався, набираючи виразного політичного забарвлення. Тож у відповідь на повідомлення канівського „ісправника” про побудову нового хреста на Чернечій горі київський губернатор написав: „Аж поки не представлять мені точний рисунок хреста з розмірами, з поясненням написів... я залишаю в силі наказ ісправника про припинення робіт”. А начальник краю ген. Дрентельн закликав до себе особисто В. Г. Шевченка і, грізно зм'явши його очима, суворо запитав: „Навіщо ви затіяли на праву могили вашого свояка, та ще й будову якоїсь хати?”

Пам'ять про Шевченка ніколи не вмирала в українському народі — з кожним роком постать його чимраз вище підносились над країною, втілюючи в собі всі кращі пориви й прагнення народні.

У 1899 році першу спробу побудувати пам'ятник Шевченкові зробив союз літераторів, але відразу ж натрапив на рішучу відмову з боку царського уряду.

В 1904 році ініціативу в справі побудови пам'ятника виявили золочівське і полтавське земство. В 1905 році їх підтримала частина „гласних” київської міської Думи. Під тиском

революційних подій царський уряд дещо пом'якшав і дозволив створити комітет для переведення грошевої збірки. Проте, лише в 1909 році, коли вже зібрано було значну суму, затверджено інструкцію про діяльність цього комітету, і в 1910 році оголошено конкурс на проєкт пам'ятника.

Довідавшись про це, московська чорна сотня в Києві і по інших містах України зняла несамовитий галас. Газети зарясніли протишевченківськими статтями. В самій київській Думі зчинився серед москалів переполох. А відомий чорносотенець, архімандрит Антоній в 1911 році у своєму характеристичному для тих писань листі так звертався до київського генерал-губернатора Ф. Трепова: „... Шевченко не має заслуг перед вітчизною. З юних літ був він гірким п'яницею, був неосвіченою і навіть малограмотною людиною... Поезія Шевченка стоїть у тісному зв'язку з особливо революційними польськими творами: Міцкевіча, Чайковського, Залеського і Гоцинського, з якими Шевченко познайомився під час перебування у Варшаві в 1830 році, і засвоїв собі від поляків на все життя і висловив у своїй поезії люту ненависть взагалі до „Москви"... Численні спостереження показали, що творами Шевченка захоплюється партія хохломанів та учнівська молодь, і саме тому, що в тих творах красномовно й зухвало проведено злочинні думки й почуття, як от: безбожність, блюзнірство, заперечення влади, ненависть до Росії, до її славної армії, до її великої минувшини, до її церкви православної, до рідного їй царського самодержавства, підбурювання до відокремлення від Росії, до кривавої міжусобиці”.

Не мавши можливості скасувати вже даний дозвіл на побудову пам'ятника, московське чорносотенство рішило за всяку ціну бодай відсунути пам'ятник з призначеного йому біля Михайлівського монастиря місця у якусь закутину. З допомогою чорносотенцям прийшло Російське Історичне Товариство, яке плянуючи побудувати в Києві ряд історичних монументів, що мали символізувати „історичний шлях Росії” — визначило місце для великої княгині Ольги саме біля Михайлівського монастиря.

Проте, найбільша невдача спіткала український комітет з другого, несподіваного боку:

Т. Шевченко

НЕ ТАК ТІІ ВОРОГИ

Не так тії вороги
Як добрії люди —
І окрадуть, жалкуючи,
Плачучи, осудять,
І попросять тебе в хату,
І будуть вітати,
І питать тебе про тебе,
Щоб потім сміятись,
Щоб з тебе сміятись,
Щоб тебе добить.
Без ворогів можна в світі
Якнебудь прожити:
А ці добрі люди
Найдуть тебе всюди,
І на тім світі, добряги,
Тебе не забудуть.

1845, Кос-Арал

жаден з надісланих на конкурс проєктів пам'ятника не міг задовольнити мистецького журі. Другий конкурс також не приніс ні одного вартісного проєкту, і тому проголошено третій, міжнародний конкурс.

Письменник Ф. Дудко в 1939 р. у літературно-науковому додатку до „Нового Часу”, що виходив у Львові, вмістив цікавий спогад про петербурзького студента Ф. Шумського, який славився дуже тонким чуттям архітектурних стилів і якого приятелі намовили взяти участь в цьому міжнародному конкурсі. Не знавши ані слова по-українськи, він пильно почав студіювати твори Тараса Шевченка, і за якийсь час уже знав декілька їх напам'ять. Приїхавши до Петербургу, Шумський засів за роботу. Коли проєкт був готовий, люди, які його бачили, оповідали, що це був мистецький шедевр, повний тонкого артистичного смаку і внутрішнього змісту, що гармонізував з духом Шевченкової творчости. Із запакованим у скриню проєктом Шумський вертався до Києва, але в дорозі поїзд, яким він їхав, наскочив на вантажний поїзд. Сталася катастрофа, внаслідок якої скриня з проєктом була розбита вщент. Так — пише Ф. Дудко, — згинув проєкт пам'ятника, що мав стати нашою національною гордістю і прикрасою столиці над Дніпром.

Третій конкурс, призначений на 12 грудня 1912 року, також закінчився нічим, і журі висловилося за проголошення іменного конкурсу. Ухвалено також просити подати свої про-

екти окремих мистців, зокрема Жука і Труша. На одному з засідань, відкинувши проєкт Левандовського з Відня, комітет замовив проєкти Шервудові, Волнухінюві, Андрєєву, Гаврилкові і Шіортіно з платнею по тисячі рублів кожному. 3-го лютого 1914 року більшістю голосів проти двох прийнято проєкт італійського скульптора Антоніо Шіортіно. Цей проєкт представляв Тараса Шевченка в смушевій шапці, дещо набакир відсуненій, в чоботях, широченних штанах і вишиваній сорочці, в сидячій поставі, з похиленою головою. Очевидно, це все формально була „малоросійщина“, проти якої гостро заперестували справжні цінителі Шевченка і його творчости. Про проєкт Шіортіно, який в особі Тараса Шевченка мав представляти поета „єдиного русского народу“, Д. Антонович з обуренням висловився: „Він загрожує як пам'яті Шевченка, так і красі Києва, що й без того останніми часами прикрашується безліччю потвор“.

Але всі чотири конкурси, разом з ухваленим на останньому з них проєктом, пішли прахом, коли в 1914 році вибухла світова війна.

**

До революції 1917 року нечисленні тоді більшовики, легальні й нелегальні, Шевченком і його творчістю зовсім не цікавились. Проте, один раз, з властивою їм демагогією, як „оборонці гноблених“, несподівано виступили вони в 1914 році, в століття з дня народження Шевченка, яке царський уряд заборонив українцям відзначати. Недавно померлий Г. Петровський виголосив тоді у Петербурзі в Державній Думі промову, яку написав для нього Ленін. І саме про те, що більшовиків зовсім не обходили такі речі, як власне творчість Шевченка і її значення у відродженні української нації, свідчить такий уривок з цієї промови: „Заборона вшанувати Шевченка була таким прекрасним, чудовим, надзвичайно щасливим заходом з точки зору агітації проти уряду, що кращої агітації не можна собі й уявити. Я думаю, що всі наші агітатори проти уряду ніколи не досягли б за такий короткий час таких величезних успіхів, яких досягнув в протиурядовому сенсі цей захід“.

Отже, Шевченко і його ювілей були тоді для більшовиків нічим іншим, як тільки засобом

агітації у їх боротьбі за владу, як і тепер використовують вони в колоніальних країнах націоналістичні гасла в боротьбі з колонізаторами — за свою владу в тих країнах.

Зовсім інакше поставилися більшовики до Тараса Шевченка після революції 1917 року, в роках, коли український народ підніс свого Поета, як прапор, під яким боровся за свою незалежність і самостійність. Уже влітку 1918 року, за гетьмана П. Скоропадського, Ленін, зрозумівши, який величезний вплив мають ідеї Шевченка в українській національній революції, наказав негайно, бодай з гіпсу, поставити пам'ятник Шевченкові в... Петербурзі. Можна собі уявити, який це був „витвір мистецтва“, нашвидкуруч зліплений скульптором Тільбергом і виставлений на Каменоострівському проспекті! А проте, для численних тоді в Петербурзі українців, переважно у військових уніформах, відкриття пам'ятника проведене було з великою помпою. Виступали з промовами комісар освіти А. Луначарський, представники мистецтва, урядовці комісаріату для національностей і — від імени Комісаріату для українських справ — якийсь Авращенко. У своїй промові А. Луначарський спеціально підкреслив, що „відкриття пам'ятника українському поетові збігається з радісними вістками, які йдуть до нас з України. Там знову революція (більшевицьке повстання — В. С-ко), яка може закінчитися тільки братерським з'єднанням радянської України з радянською Великоросією“.

Не знати, як довго стояв цей пам'ятник-агітка в Петербурзі — всі вони, зроблені з гіпсу, не витримали більше як рік-два...

**

В короткому періоді української державности відомі спроби Д. Дорошенка — за гетьмана П. Скоропадського — зрушити з мертвої точки справу побудови пам'ятника Шевченкові в Києві; також за Центральної Ради виступав з відповідними пропозиціями в цій справі В. Винниченко. Війна з Московщиною і поразка у визвольних змаганнях не дали можливості побудувати у визволеній Україні монументи, гідні найбільшого національного поета.

Заллявши кров'ю Україну, в 1920-21 рр. більшовики встановили в ній свою диктатуру.

Війська УНР відійшли за Збруч. Почався період т. зв. воєнного комунізму.

В тому періоді фіктивна Українська ССР щорічно урочисто відзначала Шевченківські роковини. Большевики рішили анектувати Шевченка і його творчість, використовуючи її „на службу соціалізму”. Образ великого Тараса вони спотворювали, достосовуючи до своїх цілей, а його твори фальшували, безцеремонно викидаючи з них усе, що не відповідало „генеральній лінії”. В тому періоді ставлено масово по українських містах потворні пам’ятники Ленінові, Марксові, Енгельсові. В кількох містах поставлено такі тимчасові пам’ятники й Шевченкові. Більшість всіх цих потворних витворів советської скульптури зруйнувалися самі собою, а один з них знищений був у Києві в 1919 році денікінцями.

До 1923 року на Шевченківій могилі стояв хрест, але в тому році місцеві комсомольці, виконуючи наказ з центру, хрест повалили. За якийсь час на тому місці встановлено примітивний бетоновий обеліск з погруддям Поета.

Аж у серпні 1925 року Рада Народних Комісарів УСССР ухвалила постанову, за якою могилу Шевченка проголошено „заповідником”, а в 1927 році Наркомос України розписав конкурс на проєкт його пам’ятника в Каневі. У Шевченківський комітет, крім самого М. Скрипника, ввійшли: М. Яворський, А. Річицький, Ю. Озерський, А. Приходько та О. Дорошкевич. З цього, як і з другого після нього конкурсу нічого не вийшло. Пізніше, після самогубства Миколи Скрипника, зліквідований свого часу А. Хвиля писав, що причини невдачі двох попередніх конкурсів були в тому, що „Скрипник, який очолював націоналістичний ухил в лавах КП(б)У, який боровся проти ленінської національної політики, і Наркомос України під керівництвом Скрипника в цьому питанні по суті зривали заходи партії”.

Щоб бути об’єктивним, треба ствердити, що побудову пам’ятника зривали не націонал-комуністи, які будь-що-будь мали сантимент до „свого” Тараса Шевченка, а партійні москалі-єдинонеділимці та їхні прихвосні — червоні малороси.

І так, у зв’язку з побудовою пам’ятника Шевченкові розгорілась на Україні у вищих партійних сферах боротьба між націонал-комуні-

стами і сталінськими ортодоксами. Тим часом у Москві кінець-кінцем зрозуміли, що побудова в „суверенній” Україні пам’ятника українському національному генієві — це є річ, якої не можна нехтувати й легковажити, якої не можна відсувати в безконечність, що це є справа престижу советської влади на Україні.

Тож у 1929 році, „з ініціативи товариша Постишева”, сталінського намісника, Харківська міська рада ухвалила спорудити пам’ятник Шевченкові в тодішній столиці УСССР — Харкові. Того ж року проголошено міжнародний конкурс. В 1930 році Постишев на пленумі Харківського обласного комітету партії сказав: „Місце Шевченкові не тільки в Києві, але й на-самперед тут — у пролетарському й політичному центрі України, в новому вогнищі розвитку пролетарської культури”.

Микола Скрипник, який у зв’язку з пам’ятником зайшов з Постишевим у гострий конфлікт, в газеті „Комуніст” дещо раніше (11 серпня 1929 р.) писав: „Мені здається, що дехто з харківських товаришів чіпляється за такі от ініціативи: побудова української столичної опери і побудова пам’ятника Шевченка в Харкові . . . Вони хотіли б, так би мовити, відбояритись (відпекатись — В. С-ко) од питання будування української радянської культури пам’ятником і оперою: „чорт з вами, нате вам пам’ятник вашого Шевченка, нате вам вашу оперу, і не турбуйте нас питаннями будування української радянської культури!” Оці елементи ставлять опір будуванню української радянської культури в столиці УРСР, у Харкові; це вони ставили опір будуванню української драми, опери й оперети”.

Подані вище дві цитати найвищих комуністичних головачів на Україні виразно розкривають гризню на партійних верхах у зв’язку з пам’ятником — за право репрезентувати український народ і його „радянську культуру”.

До речі буде пригадати, що на міжнародний конкурс 1931 року майже всі подані проєкти виконані були в крайньому модерністичному, переважно кубістичному напрямі, що в советському мистецтві вже хилився тоді до упадку, а по якомусь часі був гостро осуджуваний, як напрям, що його буцімто намагалися перепачкувати „шкідницькі українські націоналістичні елементи”. „Збиранина страховищ”, як на-

зивали виставкову залю, де зібрані були ці проекти, викликала рішучі протести не тільки поміркованих мистців, але й декого з комуніс-

Один з проєктів пам'ятника Т. Шевченкові, представлений на міжнародний конкурс в 1931 році.

тичних достойників, і можливо, що саме це змусило журі стриматися з прийняттям рішення. (Див. репродукцію з одного із цих проєктів).

Як би там не було, в 1933 році, коли Постишев вернувся на Україну, справа з побудовою пам'ятника в Харкові хоч-не-хоч стала на реальний ґрунт. Після нового закритого конкурсу урядова комісія, до якої, крім самого Постишева, входили Любченко, Затонський, Шелехес, Попов та ін., розглянула проєкти пам'ятників для Харкова і Канева 38 авторів з різних міст Советського Союзу, між ними Блоха, Діндо, Іофана, Кричевських В. і Ф., Касіяна, Манізера, Мухіної, Петрицького, Страхова, Лангбарта. Для спорудження пам'ятника на Чернечій горі біля Канева прийнято проєкт роботи молодих скульпторів К. Бульдина і А. Дарагана, при чому авторам доручено вдосконалити свій проєкт „під мистецьким керівництвом” довіреної у партії особи — М. Манізера, який мав у Ленінграді свою власну скульп-

турну майстерню. Зокрема запропоновано „підняти фігуру Шевченка в загальній композиції, винести вперед основу фігур, що оточують Шевченка і зняти групу статичних постатей, відірваних від загальної композиції пам'ятника”. Щождо пам'ятника Шевченкові в Харкові, то комісія жадного проєкту не схвалила, але порекомендувала Манізерові і Страхову подати нові проєкти.

У переведеній після того другій турі закритого конкурсу прийнято проєкт Манізера, і доручено цьому скульпторові приступати до його реалізації.

Початок будівництва пам'ятника в Харкові урочисто пристосовано до 120-річчя з дня народження Шевченка, і в 1934 році його закінчено. Постамент пам'ятника зроблено з масивних плит і бльоків, виготовлених із турчинського лябрадору. Висота його 16 метрів, а поперечник спіднього кільця постаменту — 16,5 метра. Бронзи на пам'ятник пішло 30 тонн. Виглядає він дуже імпазантно, але зовсім не є це Тарас Шевченко такий, яким він був і яким хоче бачити його український народ. Недоречні фігури червоногвардійця, матроса, комсомолки, робітника і колгоспника — советських ентузіястів, які в числі інших, шевченківських персонажів оточують постать Поета — розкривають вузько-пропагандивний задум ініціаторів будови пам'ятника. Пікантним моментом, що кидає світло на етичну сторону скульптора Манізера, як „автора” цього пам'ятника, є те, що він майже цілковито відтворив у ньому проєкт А. Дарагана і К. Бульдина. „піднявши — згідно з рекомендацією урядової комісії — фігуру Шевченка” і усунувши деякі „статичні постаті” та додавши нові, „актуальні”, при чому йдуть вони у Манізера не зліва направо, а справа наліво.

Історія побудови канівського пам'ятника де-що інакша. Проєктові А. Дарагана і К. Бульдина, відзначеному на переведеному Постишевим конкурсі, світу побачити не вдалося. Нікіта Хрущов, що прибув на Україну після усунення Постишева, в цьому проєкті, остаточно ухваленому комісією при раді народних комісарів УСССР, знайшов „націоналістичні ухили”. Цього було досить. І проєкт тріснув, як булька на воді. А скінчилась справа тим, що поставлено спішним порядком пам'ятник за

проектом того ж таки „заслуженого діяча мистецтва” М. Манізера, виготовленим у Ленінграді для Києва, але без додаткових фігур.

Пам'ятник Т. Шевченка в Харкові.

Також і в Києві, навпроти університету, встановлено пам'ятник Тарасові Шевченкові за проектом М. Манізера. Це є майже копія харківського пам'ятника, але Шевченко представлений тут в дещо іншій поставі, і немає постатей червоногвардійця, матроса, комсомолки і всіх інших, що так прикро разять око в харківському пам'ятнику. Очевидно, в Києві на ці додатки забракло грошей.

В деяких містах України перед галасливим святкуванням 300-ліття „возз'єднання” встановлено погруддя Шевченка — „соратника російських революційних демократів”, яких він за свого життя так гостро ненавидів.

... Якби ви вчилися так як треба,
То й мудрість би була своя...

Поль Половецький

ТОРЖЕСТВО ВАМПІРІВ

(Пісня дванадцята з поеми „Велика руїна”)

Країно рідна, дорога,
Джерело крові, сліз, печалі!..
Якого ворога нога
Не нищила, не плюндрувала
Твого чорнозему плоди?..

І тож за що?.. — „За ідеали!”..

За ідеали канібали
Солдат до тебе шлють ряди?..

За ідеали самовладно
Зривають грона виноградні,
Руйнують з люттю сатани
І плоть і душу сторони?..

Хе-хе!.. Морочте!.. — За канали,
За голод — рай на ярличку —
Та вождь щоб був на п'єдесталі
На кожному, майже, смітничку...

Не вірите?.. Не ймете віри?..
Тож вслухайтесь у марш вампірів:

„Ура!.. Ура!.. Ура!.. Ура!..
На славу й честь проводаря
Ми знищем всіх чортів і Бога,
Раз-два! Раз-два! Раз-два! В дорогу!..”

Ідем, як в бій, напogотівлі
Кінчати хлібозаготівлю.
Куркуль — стріляй! Панок — рубай!
Добро — грабуй! Злидар — гуляй!..”

„Стривай!.. Де ж ми?.. Либонь у полі?..

А так!.. Це відьми й бісів ряд
Таку нам штуку упорили!..

Не все!.. Не все!.. Ідем назад!..”

„Це хто живе тут при дорозі?..
Ага, Богун!.. Не хоче СОЗ'у?..
А ну гуртом, як на пожар,
Гатить щосил у вікна й двері.
Хай знає бісів каламар!..

„Чого мовчиш, як звір в печері?..
 Ти бачиш хто це, що за люд?..
 Не сміття панське і не бруд —
 Ударники, медальоносці!..”

Весь хліб, що є — давай сюди!..”

„Нема й зернини!..”

„Ти гляди!..
 Як знайдем схов — потрощим кості!
 І не мене тебе тюрма..”

„Хе-хе!.. Така ловися, хлопці!..”

„А що?..”

„Ось є горох в коробці.”

„А ти ж божився, що нема!..”

„Та то ж..”

„Мовчи, бо вб'єм без суду!..”

Беріть!..”

„Тож мій увесь запас.”

„Держава дасть, як треба буде!..
 Держава дасть!.. Мовчи!.. Не час!..
 Ідем!.. Залишимо розмови..
 В колгосп вступи обов'язково...”

„Ура, ура!.. Ідем селом —
 Усех буржуйов переб'йом!..
 Ура, ура!.. Ідемо містом —
 Куркульство будем різати, їсти!..”

„Стривай, якої ж це затіг?..”

„Не заважай, бо дам у „рожу”!..”

„Таке щось намолов, небоже,
 Що й зрозуміти я не зміг.”

„Бо ти сліпий!.. А я — видючий:
 Усе куркульство проклятуще,
 Мов миші, утекло до міст.
 І навпаки — до сіл буржуї...
 Але на них — положим хвіст”.

„А так!.. Це з правдою межує..”

„Ура, ура!.. Ідем селом —
 Усех буржуйов переб'йом!..”

„Стривай!.. Подвір'я прездорове..
 Ага!.. Здається — Чумакове?..
 Зайдім!.. Зайдім до нього теж..
 Я бачу все, як варта з веж!..”

„Цьому — пустив би в лоба кулю!..
 Синів — живих поклав би в гріб..”

„А відчиняй, лишень, куркулю!..”

„Здаєш державі зайвий хліб?..”

„Та де ж він був би?.. Бійтеся Бога!...
 Погляньте — пухлі руки й ноги..”

„Ти що верзеш?.. Признайся де схов?..'
 Адже ж нащось тримаєш жорна?..”

„Ані зернини, все змолот..”

„Куркульська ти душа потворна!..
 Не знайдем, думаєш, гуртом?..
 А ну, беріть сокиру й лом,
 Гатіть, лупайте, хлопці, комін!..”

„Отак!..”

Іще!..

Ну, що?..

Нема?..

Ніщо!.. Залишиться на спомин!..”

„Признайся, собако, бо тюрма
 Тебе й синів обох поглине.”

„Не маю в схові ні зернини.”

„Ти брешеш, мусить бути хліб!..
 У землю, певно, десь загриб!..
 Затисніть, хлопці, пальці в двері!..”

Мовчиш?.. Сильніш старій холері!..”

„Аяааай!..”

„Кажи, де схов?..”

„Нема, умерти я готов..
За що знущання і наруга..”

„Лишіть!.. Спочине хай бидлюга.
Тепер — на гойдалку синів!..
За руки й ноги клятих псів!..

От так!..

Ще раз!..

Під стелю!..

Вище!..

Ну, як?.. Не видно гробовища?..”

„Стривайте, хлопці!.. У Петра,
Либонь, вже юшка йде із носа..
Залишимо!.. Для них вже досить..
Нехай хропуть!.. Ходім, пора!..”

„Куди ж тепер?.. До кого в гості
Ще завітаємо вночі?..

Ага, згадав!.. На калачі
Та чарку йдем до діда Костя..
Він одруживсь на молодій
І сам не дасть, звичайно, ради..
Ну й молодиця ж — буревій!..”

„Ходім, усі поможем радо!..”

„Ура, ура!.. Ідем селом
Не поодинці, а гуртом,
Усіх панів до 'дної ями
Та куркулів за куркулями
Ми будем, будем, будем бить,
Палити, різать і душити!..”

Отак „ударничало” сміття
У незабутнє лихоліття,
Співаючи, мов грім гуде,
Свій марш із „Партія веде”..

Закон!.. Закон незламний влади!..

„До решти вимести в селян,
А вчасно виконати плян!..” —
Лунало хвилями рулади...

І вимітали, підзакіт,
Аж до останньої зернини...
Ні сльози щирі материні,
Ні зойк, що з жахом слухав світ,
Як відгомін нової ери,
Не зупинили людоджерів.
І зло несло в свої кінці...

Організатори й творці
Страшного мору в Україні,

Цар-голоду товариші,
Щоб збільшити зиски-бариші
Взялись сильніш трусити скрині.
Останні скарби: полотно,
Сорочку, плахту чи рядно
Вони вантажили на хури
Й везли на продаж на базар.
Все це в балянсі диктатури
Ішло, як з неба Божий дар,
На збільшення всіх видів зброї
Та закріпачення селян,
Бо смертоносній герої
І ними вславлений тиран
Нічого дужче й не баялись
Як заворушення села.
Тому так люто розправлялись,
Щоб часом ще не ожила
Приборкана селянська воля.

Не живе!.. Заснула доля...
Не прилетять січовики,
Не осідлають диктатури...
Свої сидять у влади шкури,
Але чужі діла й думки:
То уряд був маріонеток...
Він дбав про збільшення танкеток,
Аероплянів і гармат,
Та правував, як автомат,
По волі „мудрого” з Кремля.
Про те ж, що люта смерть гуля,
Вони гуртом щосил... мовчали,
Та закордон інформували
Про недосяжний рай-едем,
В якому ми, мовляв, живем.

Весна буяє вже барвіста.
Рясніють квіти на землі.
Летять на північ журавлі.
І співи пташок голосистих
Дзвенять, лунають до небес
В проміннях сонця.. А в Криниці —
Ніде не гавкне навіть пес,
Не занявчить у хаті киця,
Не заспіва чуть світ кугут.
Мов не було їх зроду тут...

Всі веселяться в Україні:
Москаль, монгол і жидовин,
А українці неповинні,
Немов мерці із домовин,
На вкритій сморідом землі
Блукають мовчазні в селі.

Нема веселости нікому,
 Поцезла радість, як роса.
 І в чулім серці молодому
 Не зійме хвиль весни краса...
 Не ллються більш пісні чудові.
 Не їдуть в поле орачі.
 Не заспіва козак в діброві,
 Пасучи коні уночі.
 Не заплете дівчина косу,
 Пливучи човном по Сулі.
 Не зіб'є в лузі ранню росу
 Людська нога у сивій млі.
 Усе завмерло, заніміло,
 Немов пропало у ві сні.
 Лиш луг і поле зеленіли,
 Як і раніше навесні,
 Та нишком з вітрами шептались
 Про те, що свідками zostались
 Вони повік серед людей,
 Як, втративши у Бога віру,
 З'їдали, наче хижі звіри,
 Батьки і матері дітей.

О, горе, горе, Україно,
 Моя сердешна сиротино,
 Знесилена в борні віків
 Через тяжкі гріхи батьків!...
 Тебе розп'яли, розстрожили
 І в домовину положили
 Кати з азійських п'яних орд.
 А їх натхненник рад і горд,
 Замість рятунку, допомоги
 Звелів кричать про перемогу,
 Відзначив дії всіх катів
 І дав їм безліч орденків...

„Отак!... Діждалися свободи...
 І оцасливив він народи...
 І наділив усім землі
 Той „бог”, що всівся у Кремлі...
 Усі померли.. пустка в хаті..
 Лиш я, мов Іов той у шматті,
 Сиджу на цих руїнах пнем,
 І ще живу вчорашнім днем..

Я втратив все, безповоротно...
 Життя моє трудне, скорботне —
 Сумне й гірке, немов полинь...
 І я живу... живу один...

Струмок останнього рятунку
 Закрила з радістю Москва...

І замість крихти хліба в шлунку —
 Коріння, листя і трава...

О, Боже, Боже милосердний!...
 Завіщо муки ці нестерпні?...
 І де ж та правда пресвята?...
 Та ж дні мої — це марнота...

До Тебе я вдаюсь, як завше:
 Для чого в світі я живу?...” —
 І, до землі Чумак припавши,
 Росив слізьми, мов дощ, траву...

А далі встав... знаходить віжки...
 І, наче злодій скарб крадіжки,
 Несе з собою до хліва,
 Вдивляючись у різні боки...

Ще кілька рухів... кілька кроків...
 Прошепотів якісь слова,
 І загойдавсь Чумак на трямі...

Гремить пістоль один і другий.
 Спливає кров з грудей і скронь.
 Тож відгук жаху і наруги
 Дають залізо і огонь...

Але — що кров тих комунарів,
 Хочби й великих вожаків,
 Проти кривавого Базару,
 Або Крутянських юнаків?...

„Ганебний чин, ганебна справа
 Запеклих, лютих ворогів
 Покласти поступ наш до гробу
 І повернути куркулів...”

І сумно й млосно у Криниці
 І тихо, як в великий піст...
 Лиш де-де пройде активіст.
 Хрести із бані на дзвіниці
 Якийсь скидає свинопас.
 Летить на діл іконостас
 Із тріском, гуркотом і громом.
 І в доказ, що кінець старому —
 Храм обертається у склеп...

Там де колись злотистий степ
 Вгинався від радості і співу,
 А з серць палажкотів огонь,
 Стояло море суму й гніву,
 Та ще „расейская гармонь”
 І комсомольці, з'ївши юшку,

А. Юренко

В 50-ТУ РІЧНИЦЮ СМЕРТИ УКРАЇНСЬКОГО ДРАМАТУРГА

(До театральної діяльності Карпенка-Карого)

У вересні місяці 1957 року минуло 50 років з дня смерті Івана Карповича Тобілевича (Карпенка-Карого), визначного актора, драматурга, режисера, чий п'єси є блискучою сторінкою української національної класичної драматургії. Один з трьох братів Тобілевичів — фактичних засновників і корифеїв українського національного театру, Іван Карпович лишив нам у спадщині неоцінний скарб. Написані ним п'єси з незмінним успіхом показуються на сценах всіх українських театрів.

Київське видавництво образотворчого мистецтва видало спогади Софії Віталіївни Тобілевич „Мої стежки і зустрічі”.

Софія Віталіївна Тобілевич — дружина Івана Карповича і раніше виступала з окремими мемуарами про своїх сучасників і про чоловіка. Нова її книга дає змогу глибше познайомитись з творчими засадами Карпенка-Карого. За відомостями з московської преси на Україні нова книга дружини Тобілевича „Мої стежки і зустрічі” є не тільки цінною для театральної громадськості, але й для найширшого кола читачів.

Наводимо для читачів деякі уривки з книжки Софії Віталіївни Тобілевич.

... На другий день після приїзду трупи на чолі з Саксаганським у нашій кімнаті в готелі було дуже гарно і людно. Ми улаштували на наші скупі середники для життя досить таки гучне прийняття трупи Саксаганського. Коли вже всі сіли за загальний стіл з питвом та їжою, першим виголосив тост Іван Карпович

Репіжили нову частушку,
„Сталін бачив, Сталін знав,
Вийшло так, як він сказав...”

Примітки автора:

1) „Партія веде” — вірш орденоносця і „орденопросця” Тичини, автора збірки „Соняшні кларнети” та інших художніх віршів, які він написав спочатку своєї творчості. Пізніше, під тиском жажливої підсоветської дійсності, віддався вихвалянню Сталіна та його діянь.

2) Чумак — Григорій Іванович Сидоренко, мешканець села В... , 68 років, добрий, працьовитий господар повісився при таких обставинах: будучи вже пухлим з голоду, вий прийшов до мого батька, який теж лежав пухлий на полу, і, благаючи, промовив: „Куме, дорогий, дай хоч крихту хліба!...” Після цього повернувся до своєї оселі і, не маючи жадного рятунку, покінчив життя так, як описано в поемі.

3) Гремить пістолем один і другий — постріли Хвилювального і Скрипника, Народного Комісара Освіти У. С. С. Р.

Тобілевич. Він дуже щиро говорив до всіх присутніх і особливо наголошував на потребу розквіту українського національного мистецтва. Іван проголосив окремий тост за здоров'я Заньковецької, вихваляв її талант та його значення для української справи. Різні господарчі діла не дали мені змоги чути все те, що говорилося за столом, та коли Садовський і Саксаганський почали розмову про розподіл ролей, які грав Кропивницький, я навмисне припинила свою господарську роботу, щоб послухати і дізнатись, які саме з них припадуть на долю Івана. Я знала від нього, що йому дуже хотілося грати в нових, написаних ним п'єсах: „Наймичці”, „Везталанній” та „Мартині Борулі”, — і дуже здраділа, коли почула, що для першого виступу на сцені Іванові призначено було виконати ролю Мартина Ворулі. Зовсім несподівано звернувся до мене Садовський і запропонував мені ролю Палажки, дружини Ворулі.

Гості порозходились, а ми з Іваном ще довго не лягали спати. Він читав п'єсу „Мартин Боруля” і робив при тому якісь нотатки, а я, прибираючи посуд зі столу і миючи його, думала про те, що і для мене розпочинається новий етап у моїй національній діяльності для українського народу. (Підкреслення наше. А. Ю.). Я знову поверталася до театральної праці на користь моєї любові Україні, але вже не хористкою, як це було, а репертуарною артисткою. Повна сумніву щодо моїх акторських здібностей, я звернулася до Івана. Я просила його пригадати собі мої виступи в епізодичних ролях ще за перших часів моєї театральної діяльності.

— А що як я не справлюсь з ролю Палажки і на все моє життя залишуся хористкою на вихідних ролях? — турбувалася я, перешкоджаючи в своєму хвилюванні Іванові, що був заглибився у свою роботу над „Мартином”.

— У театрі нема маленьких або великих ролей, для яких не треба було б мати акторських здібностей, — відповів мені Іван Карпович. — Кожна роля — це окремий, певний образ, накреслений автором. Актор не має права вийти на сцену, не попрацювавши перед тим над утворенням потрібного образу персонажа, хоч би цей персонаж являв собою лише другорядну, незначну особу в п'єсі. Адже автор чомусь, вирішив увести до своєї п'єси цей незначний персонаж. Виходить, що для висвітлення його думки цей образ потрібний, як бувас потрібний маленький гвинтик у великому колесі, а коли він потрібний, то як же акторові знехтувати тим образом і не опрацювати його так, як того вимагає закон акторської майстерності? Тебе хвалили у твоїх епізодичних маленьких ролях, — продовжував розмову Іван, — виходить, що ти давала для невеличкої ролі малюнок. А це вже свідчило про те, що в тебе були творчі здібності. Коли вони були тоді, чому б їм не бути й тепер?

— Так тож були все купецькі ролі, що склалися з трьох або трохи більше речень, — перебила я Івана, уявивши себе на сцені у великій відповідальній ролі. — Велика роля — це тобі не маленька пустяковина, — додала я з переконанням.

— Однаково, — відповів Іван, — хіба відламок справжнього діаманту не має того ж самого вогню і блиску, що й більший шматок того ж самого дорогоцінного каменя? Дарма, що розміром обидва різні, а грають і сяють однаково. Так і ролі. Чи більша чи менша, а в кожній мусить відбитися і заграти справжній вогонь таланту. Таланту нічого не змінить, так само як не можуть змінити шліфовані і оброблені прості скельця справжнього діаманту, — закінчив Іван свої пояснення щодо значення будь-якої ролі в п'єсі.

— А хіба праця над собою і щоденна практика не зможуть допомогти людині виробити в собі акторську майстерність — почувачи непевність у своїх артистичних здібностях.

На це Іван твердо і рішуче заявив, що талант — це дар, який не можна заступити вже тому, що він полягає в якійсь дивовижній силі, яка допомагає обдарованій людині інтуїтивно вгадувати найкращі засоби для вияву тих чи інших думок та почуттів. Виходить, що обдарованість залежить не від людини. До цього Іван додав ще й те, що талант сам по собі — це те саме, що невідшліфований діамант. До обдарованості потрібно обов'язково прикласти багато зусиль і праці. Тільки тоді талант виявиться на всю широчінь і глибочінь, заблищить усіма своїми різнобарвними вогнями. При такій нагоді Іван багато дечого цікавого розповів мені про уперту працю різних уславлених людей над своїми здібностями. Серед них Іван Карпович назвав імена літературних талантів — Т. Шевченка, Гоголя, композиторів — Чайковського, Лисенка, Леонтовича та інших...

Обмірковуючи тип Палажки ми багато говорили з Іваном і про Мартину. Іван довго спинався на причинах, які могли породити таких людей. Чому прототип Борулі, Карпо Адамович Тобілевич, прагнув за всяку ціну вибитися на „дворянську лінію"? Служба у російських панів та поміщиків настільки упеклася йому, що він як людина вольова, що любив безмежно свій нарід, шукав виходу зі свого тяжкого становища. Не бачучи іншого виходу, перебуваючи під тяжким поневоленням російського царату, він вважав, що єдиним виходом можуть бути для нього і його дітей його родинні гербові папери, які надавали б йому і його нащадкам всі права дворянства. Спокуса була занадто велика для ярменного панського прикажчика, і він гаряче взявся добитися отих прав, які б звільнили його і всіх його близьких від становища „бидла". Він прагнув мати права такі самі, якими користувалися всі ті, що чомусь вважали себе на Україні „справжніми людьми", а українське населення, зокрема селянство — робочою тваринною. Отим робочим скотом, отим, як каже Мартин у п'єсі „бидлом" не хотів бути ні Карпо Тобілевич, ні Мартин Боруля.

— Публіка чомусь завжди сміється, — казав згодом Іван Карпович, — в той момент, коли Боруля кидає

в піч свої дворянські папери. А між тим — це надзвичайно трагічний момент. Глибоко трагічний. Адже разом з паперами в полум'ї горять усі надії й можливості для простої української людини одержати змогу рахуватись „повноправною людиною".

„Дворянська лінія" в устах Карпа Адамовича, так само як і в устах Мартина, означає таке становище, коли ніхто з росіян не має права дати тобі по потилиці, вилаяти тебе нізащо і взагалі зганьбити твою людську честь і гідність. Карпо Адамович багато розумніший був за Мартину, не старався обставити своє життя панськими витребеньками. Він жив скромно, як звичайна українська людина, не відриваючись від маси, жив так, як дозволяли йому заробітки і господарське уміння дружини, Євдокії Зіновівни. Від скромного свого бюджету він обов'язково забирив деяку копійчину для того, щоб учити дітей. Освіта, на його думку, теж була одним з надійних виходів з безправного становища. Ця характерна риса для Карпа Адамовича дуже мало позначалася на діях Мартина. Боруля говорить своєму синові Степану ті самі слова, що їх свого часу казав Карпо Тобілевич Івану Карповичу: „Трись, синку, між людьми, трись, трись", — але ці самі слова у Карпа і Мартина мають не зовсім один і той самий ґрунт. У Тобілевича це означало набувати практику до тієї науки, яку ти одержав вже в школі, тоді як у Борулі — заводити вигідні знайомства в новому колі людей, в колі чиновників. Мартин нові бракує розуму Карпа Адамовича, його мудрости, яка ще поглибилася умовами під'ярменної служби у російських поміщиків. А у Борулі життя проходило трохи інакше.

Тільки через багато років після того, як і без документів сини Карпа Адамовича повиходили в люди і коли давня залежність та бідність згадувались у родині Тобілевичів, як тяжкий сон, Іван Карпович прочитав батькові свою комедію „Мартин Боруля". Старий слухав, слухав, а потім з німим докором погрозив синові пальцем, а в очах було повно сліз... У цій комедії він впізнав себе, своє колишнє горе...

...Про Івана Карповича, як письменника можна було б написати дуже багато, але, на жаль, пам'ять людини недоскональна. Не вміли оцінити його письменницьку працю і близькі до нього люди. У вирі життя й театральній праці він і сам не надавав великого значення своїй літературній праці. Вона була для нього лише підсобним джерелом, з якого він міг узяти й дати театрові нові п'єси для успішної діяльності українського театру в умовах царської бюрократії на Україні. Пізніше, коли він почав уже друкувати свої твори, в нього ніколи не з'являлась думка про можливість залишити сцену і віддатися виключно письменницькій роботі. Та й не було у нього певності щодо своїх здібностей. Захоплюючись якою-небудь цікавою темою і ділячись зі мною своїм задумом, він не раз казав: „Річ може бути дуже широкою і цікавою по мислі, а тільки не знаю чи подужаю". Часом образи героїв п'єс настільки докучали йому, примушуючи його весь час думати про них, шукати характерних рис, що він аж втомлювався від повсяк-

Вадим Леснч

НА ЗАПІЛЛЯХ БУНТУ

(Рефлексії і вражіння з виставки молодих модерністів)

Сім молодих мистців виставило спільно по декілька своїх праць у одній із залей Українського Народного Дому в Нью-Йорку. Це, мабуть, досить неповний гурт наших наймолодших adeptів плястичного мистецтва, але доволі оправданий спільною поставою до проблем мистецтва. Ми можемо тільки радіти, що цей гурт молодих знаходить якусь приблизно спільну мову у індивідуальних пошуках нового — кожного із них зокрема.

Ось їхні імена: Соловій, Гуцалюк, Борис Пачовський, Хр. Оленська, Оленська-Петришин, Ярослава Геруляк, Урбан. Один із них (Юрій Соловій) уже відомий, як речник бунту молодих своїми працями пензлем і пером. Другий із них (Любослав Гуцалюк) мав недавно власну індивідуальну виставку в одній галерії в Нью-Йорку, а десь перед роком у Парижі. Усіх їх ми вже бачили на декількох давніших збірних виставках, навіть наймолодших із них.

Невелика подовгаста заля на першому поверсі. Виставка скромна, непереладвана, всього 19 картин, відкрита без шумних маніфестів. Проте виставлені праці чітко маніфестують самі — шукання наших молодих. 19 картин — семи мистців у віці від 16-ти до 33 років життя.

Зачнемо від найстарших стажем: Юрія Соловія і Любослава Гуцалюка. Юрій Соловій виставляє три великі полотна: „Розп'яття”, „Похорон” і „Триптих” (Піста, Св. Петро, Св. Себастьян). „Розп'яття” — це не ікона і не твір декоративних вальорів. Це узмисловлення глибокої і многоплощинної проблематики (варто звернути увагу на квадратуру голови і кілька площин обличчя) трагізму людського життя. Ця проблема формально ілюстрована у Соловієвому творі — праобразом розп'яття Боголю-

дини — Христа, але образ Соловія поданий радше як дерево-людина, як людина нерозривно зв'язана з природою, кинута призначенням у безвихідність, у трагічну суть життя. Образ похмурий, несамовитий, з вивернутим дном таємниць, не окутаний у романтику, без бронзи і позолоти, брутально оголений. Такий теж він і в кольорі. Розторощена, застигаюча руда болю. Може в образі ще забагато гладкості, заокруглень, — замало обривів і розшарпань. Може сюжет і його Соловієвий вияв — з тінню макабричного у своїй оголеності, але це твір сміливий — аж до меж іконоборства, потворний своїм відкриттям і сугестивний своєю жахливістю. Це, повторюю, не ікона (лиш має символічну назву і узмисловлення святого образу) і не декорація, це твір для медитації. Він не Пікасівський, не має тавра Руо, є в ньому — лиш дуже далекий відгомін Сальваторе Далі — мабуть у задумі узмисловлення, але помножений всіма людськими нещастями. Це несамовитий *danse macabre* — Соловієвого мистецького, гостро екзистенціального світовідчуження.

„Триптих” Соловія — вітраж суворих форм і скупих барв. Карбований, упрощений до погрублених ліній на одній площині кольору. Динамічний строгою графікою чітких ліній, зумисно незугарний і мабуть свідомо однамітний, але фінезійний у подачі символів найбільш упрощеним способом. „Триптих” має не тільки кістяк, але й кровообіг. Твір далекосягаючої сили своєю романською суворістю контемпліції.

Його третій твір „Похорон”, як слушно мені це підказала молодша Оленська, має у собі щось середньовічного. Я б додав: середньовічний клімат і кольорит. Частково нагадує мені „Герніку” Пікассо — схемою укладу масок і розчленуванням. Це сугестивний композицією і кольором образ, і, що найцікавіше, має свій ритм повторюваних деталей у композиції, але ці повторення кожночасно інші (маски лиць, уклад рук і пальців), діючі градацією згущеного, гнітючого настрою жалоби. Це

часного перебування в їх примарному оточенні і казав мені іноді: „Ой, як трудно бути письменником! Капосні персонажі ніяк не хочуть показатись мені вже цілком виразними й живими. Задумані дійові особи на початку такі ще неясні. Вони силуетами вирюють у моїх думках і дуже повільно стають виразнішими й одягаються у вже помітні форми й одяг”.

хвилююча композиція і, мабуть, найсильніший образ на виставці.

Любослав Гуцалюк виставив три картини: „Еспанський красвид”, „Дерево” і „Цвіти”. В усіх його картинах домінує кольор. Він у Гуцалюка незвично живий, грайливий і мальовничий. „Еспанський красвид” наверстований смугами кольорів гарячих і діючих на уяву, подекуди перевантажений деталями. Це важкість, але, мабуть, не випадкова, а зумисна, щоб вантажем кольору передати важенність самотнього урвища над лагідною синню моря. Над закам'янілим урвищем — світло жовтіє небо. Таким запам'ятав еспанське небо Гуцалюк, бо образ мальований з пам'яті вже по приїзді його з Іспанії до Нью-Йорку. Цей образ, як і більшість Гуцалюкових творів, живий, грає барвами, і дає враження чогось особливо сонячного, баченого крізь призму сну, з затертими деякими реальними деталями та з вияскравленими підсвідомістю чи уроснням — плямами і лініями, які в дійсності зовсім не існували. В образі переплітається реальне з надреальним, свідоме з підсвідомим, ява і сон.

Гуцалюкові „Цвіти”, особливо ваза, приємні в рисунку і, очевидно, у барвах. Самі цвіти, їх важкочервоні чаші, мають якусь твердість, вони важкі зумисним наверстовуванням фарби, що дає навіть — мимолетне враження якоїсь кольорової плоскорізьби. Гуцалюк, хотів цим, мабуть, показати, що цвіти не завжди мусять малювати м'яко, що це залежить від того, як хто їх бачить, якими їх хто сприймає.

Його „Дерево” — композиційно найсильніша із трьох виставлених ним картин. Лінії чіткі і експресивні. Картина має свою декоративність і має свій зміст. Дерево — як символ життя. Накарбовані осені і бруньки весен, колобіг життя. Закон неблаганної повторяльності в природі. У фактурі і кольориті цієї картини є далекий переклик з Яковом Гніздовським, з його недавньої доби помаранч, кошиків, пнів і слоїм дерев. Але лінії Гуцалюкового „Дерева” химерніші, крутіші і багатші від навмисної і особливо передуманої строгості ліній Гніздовського. Гуцалюкові полотна — одні з цікавіших на виставці

Одним із зріліших і сильніших образів на виставці є „Червоні жупани” Бориса Пачовського, який виставляє чомусь лиш дві кар-

тини, вже, мабуть, один раз давніше виставлювані, а саме згадані „Червоні жупани” і „Човни”.

„Червоні жупани” з експресією тагітянських кольорів Гогена — динамічний образ, де відчувається рух і дію. Він при тому найбільш український образ на виставці. У ньому відчувається щось бутівчівського, може це сугесті ятеми, але мені здається, що у Борисі Пачовському народжується, — як би я це назвав, — продовження на свій спосіб знаменитого нашого Бутовича. „Червоні жупани” багаті кольористично, динамічно скомпоновані, з тонаціями світла і з прозорою перспективою. Хоч суть цього образу не в темі, а в кольорах у першу чергу, що й підкреслив сам автор назвою твору, проте майстерна гармонія усіх елементів цієї композиції — висуває її на одне з перших місць виставки.

„Човни” Бориса Пачовського у синіх тонаціях кольорів і передають настрої картини. Це картина мальовнича, з залишками імпресіоністичного вислову, лагідна і декоративна. Вона всеж таки належить безсумнівно до етапу творчості Бориса Пачовського ще з-перед „Червоних жупанів”.

Христина Оленська, 16-ти літня учениця середньої школи, бувша учениця малярства покійного мистця Мирослава Радиша, репрезентована на виставці двома картинами: „Ліс у Нью-Йорку” і „Міст”. Поскілки „Міст” (картина приємна і декоративна) має ще на собі впливи учителя — Мирослава Радиша та його імпресіоністичного вислову, та стильово не зовсім суцільна картина, тоді „Ліс у Нью-Йорку” являє собою твір цікавий, вже незалежний, насичений вдумливим ліризмом. Пляномірність цятованих ліній, які перетинають образ прямовисним і скісним лісом, їх перехрестя і тіні, один по суті колір (синій) у різних відтінках, мозайкові відблиски — дають образ талановитий, з власним кліматом.

Три картини Аркадії Оленської-Петришин: „Свіжі овочі”, „Цвіти з помаранчевим” і „Цвітник” — виявляють культуру техніки, інжність вислову, деяку — я б сказав — маніжність і наївність кокетерії, але ще в полоні знаменитого Енрі Матіса. Фарби жовті, помаранчеві, злегка бузкові, селединові, натяк на теракоту, їх спектри і розмежування, темніше тло, рису-

нок не химерний, упрощений — дають для ока приємне враження, але ще не дають повної мистецької самостійності Оленської-Петришин. З усією щирістю бажаємо їй скорого визволення з полону Матіса та повного мистецького самовияву. Деякий натяк на таке визволення проглядає вже з її лагідно соковитих „Свіжих овочів”.

Ярослава Геруляк любить у алегоричних темах з мітології, які мають посмак таємничого та ірраціональні виміри. Її полотна „Дафне”, „Тритонів ріг” і „Злет Ганімеда” — майже безпредметні. Проте їхнє цілеспрямовані виразне. Кольори тонко тінювані („Дафне” і „Тритонів ріг”), грайливі, майже прозористі півтони. „Дафне” — мов водоспад за імлюю, з контурами майже духа, перед перевтіленням у лаврове дерево. „Тритонів ріг” з прозорими кубами десь на дні моря — у цікавому блідо коралювому кольориті. І врешті сильний контрастом кольорів (здецидована чорність з її блискучим вихром орлиних крил) „Злет Ганімеда”. Це подекуди ще лабораторійні твори, але талановиті, бурхливі і ферментуючі, особливо виразистий „Злет Ганімеда”.

Михайло Урбан, темпераментний молодий маляр, дає своїми полотнами „Деїстична природа”, „Гарольд в Італії” та „Просвітлююча крапля” — кольоровий показ яскраво безпредметного малярства. Усі три полотна грають смугами й плямами різноликвих кольорів, але це все, покищо, — творчість кольористична поза суттю. Це приємний для ока, виразистий хаос барв, без натяку — як досі — на якесь ядро, за яким стояла б або пересвітлювалася б якась проблема, явище чи просто якась суть. Кожну річ чи явище можна довільно назвати, але дана налічка — повинна мати якийсь мінімальний зв'язок, видний хоча б як натяк у поданому для стороннього ока творі. Якщо цього нема — годі говорити, навіть у стисло ірраціональному пляні, про те, що міститься у творі, а це вже навіть — поза межами абстрактного. Реасумуючи, Урбан — мусить вийти з легкодушного і розпливчастого хаосу барв, який — мабуть — його бавить, як гра чисто кольоровими ефектами, — стати у двобій із своїм творчим демоном. Він мусить схреститися ще з іншими проблемами, крім плеканої ним досі кольористичної самої для себе, щоб вповні

На світовій музичній естраді

(Після концерту Зої Полевської в Тавн Голл)

9 лютого ц. р. в Нью Йорку, в репрезентативній залі Тавн Голл, відбувся концерт відомої української челистки Зої Полевської. Це був її другий в Нью Йорку концерт, в якому молода, високо обдарована артистка знову зачарувала слухачів своїм високим мистецтвом. Добірна і різноманітна програма концерту включала у першому відділі: Сонату А. Вівальді, яку артистка виконала надзвичайно майстерно, з тонкістю нюансів, „Адажіо і Багалеллю” з сюїти Макса Шпрінгера (вперше в Нью Йорку), написаній і присвяченій композитором Зої Полевській і виконану нею з теплою глибиною і піднесенням і „Варіяції на тему Рококо” — Чайковського, що в них челистка показала прекрасний тон, блискучу техніку і силу інтерпретації. В другому відділі вона виконала Концерт Боккеріні, блискучо опанувавши насичені труднощами каденції і продемонструвала справжню артистичну зрілість, чудесну техніку і шляхетну кантилену, а в „Ль Канто” Піцетті зробила враження перфектною майстерністю і глибиною почуття. Найвищими точками програми, за признанням деяких чужинецьких критиків, в другій частині концерту були „Пастораль і танок” К. Скотта для віолончелі сольо, в якому челистка показала різноманітність музичних барв, яскравість і музичний рельєф, і „Гавот” з „Української сюїти” Миколи Лисенка — у власній транскрипції Зої Полевської — в якому струни чельо співали людськими голосами. Також „Молитва” Блоха і „Румунський танок” Альфано виконано було з повною силою експресії і віртуозністю, як і додатки на вимогу і оваційні оплески вдячної публіки.

Суворо і вибаглива музична критика Нью Йорку високо оцінила нашу артистку, підкреслюючи її українське походження. „Нью Йорк Таймс” писав: „Зоя

знайти себе і показатись глядачеві у зрілішій формі. Це не повинно б бути важким для Урбана, який, як мистець, виявив уже своє доволі тонке кольористичне відчуття і мистецьке завзяття.

Перший бунт мистців прогомів уже давно у різних місцях світу. Але він постійно повторється від непам'ятних часів. Він повторяється також тепер. Прапори мистецького бунту лопотять на вітрах історії у всіх її періодах. В останніх століттях майже кожне нове покоління піднімає свій прапор бунту. Є фронтовики і сурмачі бунту, є його запільні прапорносці, і є його тихі епігони, та й врешті запільні провінційні фанфарони. В загальному — виставка наших молодих — у першому запільні бунту.

Полевська грає музикально, з великим почуттям і тонкістю нюансів". „Нью Йорк Гералд", подавши досить обширну рецензію, відзначив: „Чистота її тону і точність гри вражають. Артистка показала майстерність, еластичність і блискучу техніку... В концерті акомпаніював Зої Полевській її батько — проф. Микола Полевський, який має славу прекрасного педагога і показав себе, як видатний піаніст і чулий акомпаніатор"...

Про високе мистецтво нашої чelistки з великим признанням і захопленням висловлювались видатні музичні критики і композитори. Ось деякі з них: Славетний диригент філармонічних оркестр (Берлін-Відень) д-р В. Фуртвенглер писав: „Краса її тону і надзвичайна виразність інтерпретації цілком феноменальні. Вона є ідеальним виконавцем". Не менш блискучою була опінія всесвітньо знаного диригента Леопольда Стоковського: „Бездоганність її виконання та велика витонченість, — писав він, — справили на мене незабутнє враження. Вона має блискучо розвинену техніку, а її виконання повне вогню та ентузіазму". За виконання музичних творів видатного композитора і диригента Римської філармонії — Альфредо Казелла, Зою Полевська дістає від нього особистий дарунок — дві його композиції: „Ноктюрн" і „Тарантеллу", на яких він написав „Майстрові віолончелі Зої Полевській", додавши, що „ніколи не чув такого гарного, досконалого виконання". І в Римі, і в Міляно, в Женеві і у Відні, де виступи нашої чelistки були тріумфальними, критики відзначали, що наша чelistка посідає цілковиту майстерність, захоплює слухачів шляхетністю і красою тону, еластичністю та ніжністю інтерпретації. Зокрема в Римі, де Зою Полевська багато концертувала також через радіо, вона дістала найвищу оцінку від знаного Джуліо Рацці — директора державного італійського радіо і телевізії, а за свою концертну діяльність дістала нагороду від Ватикану — грамоту і відзнаку „Почесної і заслуженої дами стличного ордену Конкордія", що її дається за виняткові досягнення в ділянці мистецтва і науки.

Без сумніву, в особі чelistки Зої Полевської український музичний світ має блискучого майстра, аристократку в музиці, що нею може пишатися на світовій музичній естраді.

Проте, український музичний Нью Йорк дуже глухо і стримано відгукнувся на цю мистецьку подію, подавши в пресі свої скупі зауваги тільки кількома рядками, ба навіть небагатьох представників нашого музичного світу можна було бачити на самому концерті. Поляки, між іншим, свого часу пишались дотепом, що відомий польський піаніст Падеревський „виграв Польщу на фортеп'яні". У нас, на жаль, уже стало, здається сумною традицією те, що ми, українці, не уміємо або не хочемо себе належно цінити і шанувати, але часто шукаємо поваги до себе у чужинців... А ми ж, немає правди діти, не такі вже й багаті на ці події.

В. Т.

З НОВИХ ВИДАНЬ

Антологія української поезії — в 4-х томах. Упорядкування (та вступна стаття) Максима Рильського (томи I і II) та Миколи Нагнибиди (томи III і IV). Стор. 428 (том I), 426 (том II), 443 (том III) та 510 (том IV). Державне в-во художньої літератури, Київ, 1957. Тираж 8.000 прим. Розмір 8°.

Це — в замірі своїм — монументальне, зовнішньо дуже стилеве видання мало подати образ нашої поезії від Г. Сковороди-поета почавши. В загальному й основному — завдання виконано, розуміється, беручи під увагу ту неунікнену, часом різноч.-калічну, деформацію, що її спричинили т. зв. незалежні обставини, цeбто реальна залежність від чужої влади.

Стаття Максима Рильського, написана живо й барвисто, далека від академізму: писав її хоч і титулярний академік, але передовсім — поет. І, може, добре, що так сталось: вступна стаття, напр., Олександра Білецького, була б, напевно, більш майстерно запланованою, більш науково-стиислою, більш „математичною"... Але ніколи б не мала в собі тих вартостей, які дає серце й інтуїція поета.

Є, розуміється, певні недотягнення й формального порядку. Наколи М. Рильський прийняв (цілком влучну!) засаду передрукувати твори поетів XVIII (й навіть XIX) століть, заховуючи не лише їх діалектизми, але й ортографію, то чому Сковороді залишено лише „яті" (ѣ), а відібрано „тверді знаки" (ѣ)? Чому в мото з Літопису до поеми М. Костомарова „Співець Митуса" фігурує сучасне російське „е" замість староукраїнського „ятя"? Думаю, що в цьому випадкові прямої поліційної заборони не було... хоч така практика в підсоветській українській літературі має вже свою зловісну кількадесятилітню „традицію" (навіть в літописах Козацької Доби в наукових виданнях київської Академії букву „ѣ" = „і" систематично підмінювано на російське „е", ц. т. наше „е"...).

В цій Антології певні імена й особи, сказати б, „повоскресали", зокрема — Пантелеймон Куліш (про Миколу, розуміється, немає мови) і О. Олесь. Але чому немає Миколи Філянского, фактичного прекурсора неоклясиків, чи Миколи Вороного, який в літературнім процесі відіграв аджеж немалу історичну роль? Відповідь могла б бути очевидна, хоч насувається припущення, що, крім т. зв. об'єктивних причин, тут заважив також певний поспіх, якого легенька печать лежить на цілім виданні.

Про томи III та IV (враз з вступною статтею Л. Новиченка) говорити нам досить тяжко, тим більше займатися будь-якою дискусією. Серед „воскреслих" бачимо Євгена Плужника й Валеріяна Поліщука, як скромно зазначено, „померлих". Але чому немає, наприклад, Володимира Свідзінського, якого аджеж теж „померли" ті самі чинники? Немає Д. Фальківського ані О. Влизька. Немає найдорожчого поета перелому 20-х—30-х років Марка Вороного, як немає й Лади Могилянської.

Таких і інших (в зв'язку з цими) питань можна було б поставити ще дуже багато. Та, на жаль, питання ті мали б занадто вже реторичний характер. Е. М.

ПЛЕЧИМА ДО ПЛЕЧЕЙ!

(Про суспільно-політичні наради Організацій Визвольного Фронту)

„Ми станемо плечима до плечей і світ відчинимо, як двері”, для ідеї визволення України — ось таке мотто сміливо можна поставити до згадки про суспільно-політичні наради представників Організацій Визвольного Фронту, що в лютому ц. р. відбулися у трьох його вузлових пунктах: Бофало, Шікаго та Нью Йорк. У цьому ляпідарному окресленні є ж бо виложена уся ідейно-політична програма Організацій Визвольного Фронту, усі їх організаційно-виховні напрями, увесь сенс, зміст та план їхньої діяльності. Вважаючи найвищим мірилом суспільно-політичної роботи добро української визвольної справи, ці Організації ставлять своїм завданням єднати й цементувати українську спільноту довкруги потреб української безкомпромісової боротьби за незалежність української держави з однієї сторони та з другої — активно популяризувати ці потреби серед не-українського світу. Під тим кутом усе членство заангажувалося активно у цьогорічному відзначуванні Січневих Актів, і, як висловився один з промовців на нараді в Нью Йорку, цього року українські прапори на будинках стейтових урядів та міських управ інакше навіть майоріли, а в усіх урядових проголошеннях „Українських Днів” та в вписях у конгресові протоколи підкреслювано як ніколи суть українського змагу: боротьбу за державність. Наради устійнили відбути одного дня, 8 червня, по усіх більших скупченнях українських громад в ЗДА протестаційні маніфестації з приводу 25-річчя голодової облоги України Москвою, як етапу в московсько-українській війні.

На нарадах всесторонньо обговорено також справу величавого відзначення трагічної смерті сл. п. полк. Евгена Коновальця, формотворця та основоположника українського націоналістичного руху. Згідно з традицією Організацій Визвольного Фронту у місяці травні відбуваються у всіх місцевостях Свята Героїв, на яких вшановується сл. п. Провідників Української Національної Революції, що згинули у Парижі, Роттердамі та Білгородці, а з ними усіх відомих та невідомих борців за волю України. Як ідея української державності є всенародною, так і Петлюра, і Коновалець, і Чупринка стали нерозривними символами однієї ідеї боротьби за українську самостійність.

На цьогорічних нарадах, як і раніше стверджено з великим занепокоєнням, що деякі церковні кола продовжують акцію за зміну календаря, чим вносять непотрібний та шкідливий для єдності українських громад новий двоподіл на „старо- і новокалендарників”. Цю акцію ведеться під претекстом „наближення до культурного Заходу”, що є на ділі віддалюванням нас усіх від рідних земель і рідного народу, який в жорстокій окупації залишився і надалі вірним традиційним звичаєм. Наради поклали велику вагу на потребу якнайшвидшого усистематизування виховної програми СУМА для молоді і юнацтва для кожного віку зокрема та приспівеного вишколу кадрів виховників для літніх юнацьких таборів.

Ідею служіння справі визволення України — стверджено даліше у постановках нарад Організацій Визвольного Фронту — може зреалізувати лише високо-ідейне, повне життєвої наснаги, здібне на творчу напруту членство. На плекання тих громадських прикмет та якостей серед членства повинні звертати Управи Організацій ВФ, дбаючи рівночасно також і про його інтелектуальний та культурний ріст.

Проаналізувавши фінансово-господарську та видавничу діяльність, схвалено бюджет ГУ ООЧСУ та фінансові пляни відділів на 1958 р. Учасники нарад взяли на себе зобов'язання провести у цілому терені енергійну кампанію за приєднанням нових постійних передплатників „Вісника” — суспільно-політичного місячника самостійницької думки.

Ділово, дружньо і продуктивно пройшли наради.

-р-к

ЩО ГОВОРЯТЬ ЧИСЛА

Як і кожного року Головна Управа ООЧСУ звітує перед членством і громадянством про свою працю і фінансовий стан. Цифри теж мають свою мову.

ДИНАМІКА ЗАСОБІВ ОРГАНІЗАЦІЇ (в тис. дол.)

Роки:	Всього	В тому числі власних	В тому числі в готівці
1949	2,8	0,1	1,3
1954	31,5	29,4	3,9
1955	33,7	31,1	4,1
1956	36,8	35,8	8,1
1957	41,0	36,6	11,5

На 31 грудня 1957 р. засоби Головної Управи, за балансом виглядають так:

1957 рік

АКТИВ:

1. Каса	583,34
2. Поточні рахунки в банку	10.971,72
3. Залас літератури	4.876,35
4. Видавництво	
5. Кольпортери	12.435,12
6. Передплатники	4.542,50
7. Інші боржники	2.042,17
8. Депозити і уділи	4.617,26
9. Інвентар	962,35

Баланс

41.030,81

ПАСИВ:

1. Кредитори	3.846,61
2. Амортизаційний фонд	587,28
3. Власні фонди	36.596,92

Баланс

41.030,81

Числа балансу за 1957 р. говорять про невеликий зріст власних засобів і збільшення заборгованості за літературу та видання. Управи Відділів мусять подумати і взятися, щоб в I кварталі 1958 р. ліквідувати ту заборгованість. До цього зобов'язують їх і цифри балансу.

Фінансовий референт ГУ ООЧСУ

Т. Качалуба